

İSLAM HUKUKUNDA EVLENME YASAĞI VE HİKMETLERİ

Semra PEKER*

E-mail: semra.peker@yalova.edu.tr

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6521-4726>

Citation/©: Peker, S. (2020). İslam hukukunda evlenme yasağı ve hikmetleri. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 9, 187-215.

Öz

Allah, insanı yaratan ve tabiatının gerektirdiği ihtiyaçlarını en iyi bilendir. Bundan dolayıdır ki, kanunlarını onun hayatına uygun olacak şekilde indirmiştir. Erkek ve kadının beraberlik sebebi ve neslin devamlılığı için olan nikâh ve hükümleri de bu kanunun bir parçasıdır. İki bölümden oluşan bu makale, İslam hukukunda erkeğe ve kadına evlenilmesi haram olanları ve hikmetlerini açıklamayı hedeflemiştir. Birinci bölüm, erkeğe kendileriyle evlenilmesi ebediyen yasak olan kadınları içerir. Bu bölümde, akrabalık, hısrımlık ve süt yakınlığı olmak üzere nikâhi haram kılan üç sebep yer alır. İkinci bölümde ise erkeğe kendileriyle evlenilmesi geçici olarak yasak olan kadınlar incelenmiştir. Bunlar, ilk eşi için geri dönüşü olmayan (bâin) boşanma ile ayrılan kadın, başka bir erkeğin nikâhında olan veya iddet bekleyen kadın, semâvi bir dine tabi olmayan –müşrik- kadın, eşinin kız kardeşi ve onun hükmünde olan kadınlar – aynı zamanda ikisiyle nikâh yapılamayan kadınlar- ve dört eşle evli olan bir erkek için beşinci hanım olmak üzere beş alt bölüme ayrılmıştır. Makalede, bu sınıfların her biri için hükmün detayları, meseleleri ve hikmetlerine yer verilmiştir. Bu hükümlere ilaveten sonuç olarak İslâm'ın kemâli ve onun insan ve nesle verdiği önem vurgulanmıştır.

Anahtar Sözcükler: İslam hukuku, Evlilik-Nikâh, Kadınlar, Haram, Akrabalık, Hikmetler.

* Dr. Öğr. Üyesi, Yalova Üniversitesi İslâmi İlimler Fakültesi İslâm Hukuku Ana Bilim Dalı.

THE PROHIBITIONS AND WISDOMS OF MARRIAGE IN THE ISLAMIC LAW

Abstract

Allah, who created the human and who knows the best what the needs required by human nature. Therefore, Allah made the laws to suit the human life. The union (marriage) of a man and a woman for the purpose of provision for the continuity of the generation are also part of this law. This article consists of two parts aims to explain the forbidden (haram) women for the men to marry and the wisdoms behind it in the Islamic law. The first part includes women who are forbidden for men to marry forever. In this section, there are three reasons that make the marriage forbidden (haram): kinship, relatives and milk Kinship. In the second part, women who are temporarily forbidden for the men to marry are examined. It is divided into five subdivisions, These are the woman who is separated by a divorce and not permissible to return, the woman who is in the marriage contract with another man or waiting for iddah, the woman whose religion is not one of the heavenly religions and the wife's sister and the women who are having the same status or who cannot be married to the two of them at the same time and the women who is to be the fifth wife of a man who is married to four wives. The article includes details, issues and wisdom of the provision for each of these classes. In addition to these provisions, as a result, the perfection of Islam and its importance to people and generations are emphasized.

Keywords: Islamic law, Marriage, Women, Haram, Kinship, Wisdoms.

Giriş

“Biz, gerçekten insanı en güzel bir biçimde yarattık” (Tîn, 95/4) âyetinde beyan edildiği üzere, Allah Teâlâ insanı olağan üstü güzellikte yaratmıştır. “Gerçekten biz Âdemoğlunu şerefli kıldık” (İsrâ, 17/70) âyetinde de onu değerli bir varlık olduğu vurgulanmıştır. “Ondan da iki cinsi: erkek ve dişi var etti” (Kıyâme, 75/39) âyetinin işaret ettiği üzere, onları birbirlerine muhtaç kadın ve erkek çiftler olarak var etmiştir. Hayatın devam edebilmesi için de çiftler arasında bir bağ kurmuştur. “Yine O'nun âyetlerindedir ki, sizin için nefislerinizden kendilerine ısırınırsınız diye eşler yaratmış, aranızda bir sevgi ve merhamet koymuştur. Şüphesiz ki bunda düşünecek bir kavim için nice ibretler vardır” (Rum, 30/21). Bu bağ, “evlilik” ve çiftler arasındaki bu ilişki durumu “evlilik hayatı” olarak bilinmektedir. Allah Teâlâ, meşru kıldığı bu evlilik hayatını düzenleyerek, insanı rehbersiz kendi haline bırakmamış, hükümlerini emir ve yasaklarını detaylı olarak açıklamıştır. İşte bu yasaklardan biri de, Allah Teâlâ'nın erkeklere ve kadınlara haram kıldığı evliliklerdir. - Dinen yasaklanan evlilikleri, makalemizde detaylarıyla ele alacağız. Cemiyetin, sağlam,

doğru, kuvvetli, temiz bir nesilden oluşması için, fertlerin evliliklerinde bu yasakları itibara almaları gerekmektedir.- Beşeriyetin, dünyayı imar etmesinin çekirdeğini bu evlilik müessesesi oluşturduğundan dolayı bu mevzu çok büyük bir öneme sahiptir.

Makalenin asıl konusuna geçmeden önce ilgili bazı kavramları tanıtmada fayda vardır.

“Haram” ve “Hıram” (الحرام و الحرام) Arap dilinde “helal” (الحلال) lafzıyla zıt anlamlıdır. Ayette şöyle buyrulur: “Yok ettiğimiz kasaba halkının... bize dönmemesi haramdır (imkansızdır)” (Enbiyâ, 21/95). Çoğulu, hurum (الحُرْم): haramlar, muharrem (المُحَرَّم): haram kılınan şey, (Bk. Cevherî, 1979c, s. 1895; İbn Manzûr, t.y.c, ss. 119-120) muharremât (المُحَرَّمَات): haram kılınanlar, men edilen kadınlar şeklinde kullanımları vardır. “Biz daha evvel ona süt analar (in sütünü emmeyi) haram etmişdik” (Kasas, 28/12) ayetinde bu anlamda kullanılmıştır. Bütün bu ayetlerde "haram" kelimesi, "yasaklanan" manasına gelmektedir.

Sözlükde haram lafzı, mahzurlu, memnu' ve mezcür (yasak), mâsiyet, zenb ve ism (günah), kabih (çirkin), seyyie (kötü), fâhiş (büyük hata), harac (sıkıntı), tahrîm (yasaklamak) ve ukûbe (cezalandırma) diye de isimlendirilir (Bk. İbn Neccâr, 1993, s. 387).

Bir fıkıh usulü terimi olarak haram, teklifi hükümler taksimini itibara aldığımızda farzın/vacibin zıttı olur (Bk. Zerkeşî, 1992, s. 255). Hakikatte ise, helal lafzının zıt anlamlısıdır (Bk. Gazâlî, 1983, s. 76; İbn Kudâme, 1986a, s. 208). “Diliniz yalana alışmış olduğu için “şu haram, bu helaldir” demeyin” (Nahl, 16/116) ayetinde de bu anlamda kullanılmıştır.

Burada bazı usûl alimlerinin “haram” tariflerine yer verebiliriz. Beydâvî (ö. 685/1286) “(Haram), failinin (yapanın) zemmedildiğidir” (İsnevî, 1999, s. 79) şeklinde tarif eder. Âmidî (ö. 631/1233): “Şer’î olarak (haram), (zatın) kendisine ait bir fiil olması yönüyle değil, zemme (kötülemeye) sebep olduğundan dolayı ortaya çıkandır” (Âmidî, t.y., s. 106) tarifinde, hüsün ve kubuh meselesini itibare almıştır. İbnü’n-Neccâr (ö. 972/1964) da “(Haram) şer’î olarak, söz olsun, kalp ameli olsun, failinin zemmedildiği şeydir.”¹ (İbn Neccâr, 1993, s. 386-387) tanımını yapmıştır. Bu tarifte, “zem - ذم -” lafzıyla, tenzihen mekruh, mendup, mubah, “haram” hükmünün dışında kalmıştır. “Fail - فاعل -” lafzıyla da, farz ve vacip hükümleri tanımın dışında bırakılmıştır. Zira farz ve vacipte terk eden - تارك - zemmedilir. “Söz” lafzıyla, gıybet, ara bozuculuk vs. “kalp ameli” lafzıyla, nifak, kin vs. haram hükmüne dâhil olmuştur. “Şer’î” lafzı ise, bu zemetmenin, Allah ve Resulü (s.a.v.) ölçüsüyle olduğunu ifade etmektedir.

¹ 'ما ذم فاعله ولو قولاً ولو عمل قلباً شرعاً'

Konumuzun başlığında geçen “Muharramât - محرمات -” lafzıyla kastedilen, belli sebeplerle erkeğe evlenmesi haram olan kadınlardır. Bunları sırasıyla delilleri ve bazı tafsilatları ile anlatacağız.

1. Erkeklerle, Evlenmesi Ebediyen Yasaklanan Kadınlar

Aşağıda zikredilen kadınlarla evlenmesi, erkeğe ne şekilde olursa olsun ebediyen yasaktır. Bu kadınlar, Nesep yani soy itibarıyla olan akrabalık (karâbet) sebebiyle evlenilmesi ebediyen yasaklanan, evlilikle oluşan akrabalık (hısımlık/musâheret) sebebiyle evlenilmesi ebediyen yasaklanan ve süt bağı ile oluşan akrabalık (rada) sebebiyle, evlenilmesi ebediyen yasaklanan kadınlar olmak üzere üç bölümde incelenir.

1.1. Nesep (Soy) İtibarıyla Olan Akrabalık Sebebiyle Evlenilmesi Ebediyen Yasaklanan Kadınlar

Nesep akrabalığı sebebiyle erkeğe evlenmesi haram olan kadınlar konusu bağlamında öncelikle “akrabalık ve nesep” kavramlarının açıklanması yararlı olacaktır. Karâbet (akrabalık) Arap dilinde mastar olan bu kelime, yakınlık manasına gelmektedir. Maddi ve manevi manada da kullanılır. Kelimenin aslından, Karube-yakruba-karâbeten ve kurbeten ve kurbâ ve makraba ve makrube ve kurbân ve karâbe şeklinde türevleri vardır. Manası nesep bakımından yakınlık demektir (Bk. Cevherî, 1979a, ss. 100-120; İbn Manzûr, t.y.a, s. 665). Bu lafızlar kullanımda bazı farklılıklar gösterebilir. Kurb -القرب-: mekânda yakınlığı, Kurbe -القربة-: makamda yakınlığı, karâbe -القربة-: nesep, soyda yakınlığı ifade ettiği bilinmektedir (Feyyûmî, 1998, s. 189; Bk. Matrîzî, 1979, s. 165). “Nesep (çoğulu: ensâp) ise Arap dilinde akrabalık manasına gelir. Karâbe kelimesiyle eş manada da kullanılır. Sadece baba tarafından olan akrabalığa nesep dendiği rivayet olunmuştur (Bk. İbn Manzûr, t.y.a, s. 755).

Kavramsal analizden sonra İslami açıdan nesep akrabalığı sebebiyle evlenilmesi haram olan kadınlar konusunun aslı ve kaynağının “Sizlere, analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek ve kız kardeşlerinizin kızları...” (Nisâ, 4/23) ayeti olduğunu söyleyebiliriz. Yani, zikri geçen bu yedi kadınla evlenmek, erkeğe nesep akrabalığı sebebiyle ebediyen haram kılınmıştır. Bu yedi kadın, dört kategoride toplanır:

- Şahsın usulü: Annesi, anne ve babasının annesi, onların anneleri vb. (yukarı doğru).
- Şahsın Füruları: Kızı, kızı ve oğlunun kızı, onların kızları vb. (aşağıya doğru).
- Uzak da olsa Anne-babanın veya onlardan birinin fûruları.
- Dedelerin veya ninelerinin doğrudan veya birinci dereceden fûruları.

Bu kategorilerin beyanı ise şu şekildedir:

1.1.1. Şahsın usulü: Annesi, annenin ve babasının annesi, onların anneleri vb. (yukarı doğru)

Kur'an-ı Kerim'de, on bir yerde (Abdu'l-Bâkî, 1368, s. 79) varit olan "ümme'hât" (anneler) kelimesi Arap lügatinde "ümm" (Anne) lafzının çoğuludur. Bu kelime, bütün yaratılmışlar için kullanılabilir. (Bk. İbn Manzûr, t.y.c, ss. 28-29). "Ümmât" -أُمَّات- kelimesinin ise, insanoğlu dışındaki yaratılmışlar için kullanıldığı varittir. "Ümm" Arap dilinde her şeyin aslı anlamına gelir. Doğru kabul edilen görüşe göre: çoğuluna ilave edilen "hâ" -ه- harfi; insan ve hayvanı ayırmak içindir (Bk. İbn Manzûr, t.y.c, ss. 28-29; Kurtubî, t.y.b, ss. 107-108).

"Ümmehât" (anneler) kelimesini, şer'î olarak, İbn Kudâme (ö. 620/1223) şöyle tanımlar: "Hakiki anlamıyla kendisini doğuran kişi veya mecazî anlamıyla "seni doğurana doğuranlar" şeklindeki kendisine doğum sebebiyle "anne" ismi nispet edilen kadınlardır" (Bk. İbn Kudâme, 1986c, s. 514).

Annelerle ebediyen evlenmenin yasak oluşu az önce zikri geçen ayetle sabit olup ulema tarafından ittifakla kabul edilmiştir. Abdullah b. Abbas (r.a.): "Nesep (bağından) yedi, evlilik (bağından) yedi (kişi) haram kılındı", dedikten sonra, Nisâ Suresi 23. ayeti okumuştur (Buhârî, 1997, ss. 1108-1109).

Anne ve baba tarafından olan büyük anneler de bu haram hükmüne dâhildirler. Hanefi âlimi Cessâs (ö. 370/981) bunu şöyle açıklar: "Size şunları nikâhlamak ..." -ayet-i kerimesi- hakikatte, ismin içerdiği manada umum (genellik) ifade eder. Ne kadar (yukarıya) doğru soy uzun olursa olsun, büyük annelerle (nikâhlanmanın) haram olmasında bir ihtilaf yoktur. Babaların babaları ve onların babaları ve daha yukarısını, babalar kelimesi nasıl içine alıyorsa, anneler kelimesi de, annenin annesi ve daha yukarısını içine aldığından, (ayette) "anneler" lafzıyla yetinilmiştir" (Cessâs, 1986b, s. 123).

Şahsı doğuran "anne" hakikati ifade ederken, kendini doğurmayan, annesinin annesi ve yukarısı -الأمهات-; mecazî mana taşır. Usul ulemasından, tek bir lafzın, hakikat ve mecaz manasını taşıyabileceğini söyleyenler: Bu -Nisâ Suresi, 23- ayetle annelerin haram kılındığı görüşündedirler. Fakat tek lafzın hem hakikat, hem de mecazı aynı anda ifade etmeyeceğini savunanlar ise; "bu ayetle annesi haram kılındı, annesinin annesi ve yukardaki anneler ise icmâ deliliyle haram olduğunu" ifade ederler (İbn Hazm, t.y., s. 521; Kâsânî, 1982a, s. 257; Bk. Serahsî, 1414, s. 198). Ki, bir erkeğin, hakikatteki ve mecaz manadaki bütün anneleri ile nikâhlanmasının haram olduğu icmâ ile sabittir (Behûtî, t.y.c, s. 284; İbn Hazm, t.y., s. 620; İbnü'l-Arabî, t.y., s. 372; Kâsânî, 1982a, s. 257; Nevevî, 2005b, s. 314; Şîrâzî, t.y., s. 42).

1.1.2. Şahsın Füruları: Kızı, kızı ve oğlunun kızı, onların kızları vb. (aşağı doğru)

Ayette geçen "benât" (kızlar) -بنات-, Arap lügatinde: "bint" (kız) -بنت- kelimesinin çoğuludur. Kelimenin kökü: "binve" -بنوة-, "vav" harfine bedel olarak, ortadaki sakin harf sebebiyle, te'nîs alameti olmayan "te" -ت- harfi getirilmiştir (Bk. İbn Manzûr, t.y.d, s. 89).

Erkeğin, kızı, çocuklarının kızları, onların kızları, vb. (aşağısı) ile evlenmesi ebediyen haram kılınmıştır. Bu hükmün delili (Nisâ, 4/23): “Size şunları nikâhlamak haram kılındı: Anneleriniz, kızlarınız...” ayeti kerimesidir. Erkeğin, anneleriyle nikâhlanmasının haram olduğu icmâ ile sabit olduğu gibi, kızları ve aşağısına uzanan bütün kızları ile nikâhlanmasının da haram olduğu da icmâ ile sabittir (Bk. Kâsânî, 1982a, s. 257).

Kur’ân-ı Kerim’de varit olan “benât” -بنات- (kızlar) kelimesini, fakihler şer’î olarak şöyle tanımlarlar: “Senin doğumunla, soyundan sana nispet ettirilen -mirasçı olsun olmasın- kızların, çocuklarının kızları ve onların kızları ve aşağısı” (İbn Kudâme 1986c, s. 514). Kâsânî’nin (ö. 587/1191) de zikrettiği gibi, çocuklarının kızları ve daha aşağısı, -Nisâ 23-ayetiyle haram kılınmıştır. Onlar, kardeşlerin kızlarından daha yakındırlar. Zira kardeşler babasının çocukları, bu kızlar ise kendi çocuklarıdır (Behûtî, t.y.a, s. 285; Cessâs, 1986b, s. 123; İbn Hazm, t.y., s. 520; İbnü’l-Arabî, t.y., s. 372; Kâsânî, 1982a, s. 257; Nevevî, 2005a, s. 175; Serahsî, 1414, s. 198; Şîrâzî, t.y., s. 42; Zerrûk, 1982a, s. 37).

Allah (c.c.) pek çok ayette: “Ey Âdemoğlu!” (A’râf, 7/ 27, 31, 35) hitabıyla bütün çocukları, Adem (a.s.)’in oğlu olarak isimlendirmiştir. Aynı şekilde, Resûlullah (s.a.v.) efendimiz, kadınların adet halini beyan da: “Bu Allah’ın, Âdem’in kızlarına yazdığı ve takdir ettiği” (Buhârî 1997, s. 64) buyurarak, bütün kızları Âdem (a.s.)’in kızları olarak vasıflandırmıştır. Nisâ suresindeki ayette geçen “kızlar” da bu manadadır (Bk. İbn Hazm, t.y., s. 521). Kişinin kızları veya torunları ile evliliğinin yasaklığı konusunda ittifak olmakla birlikte zina sonucu doğan çocuğu hakkında ihtilaf oluşmuştur. Konuyla ilgili üç farklı yaklaşım vardır:

Birinci Görüş: Kişinin zina sonucu olan kızı, erkeğe nikâhlanması haram olan kadınlardan değildir. Zira Kızın babasına nispet ettirilmesi sabit değildir. Bu görüşün sahibi, İmam Mâlik ve Hicaz ehliinden olan bazı Şâfii ulemasıdır (Bk. Hattâb, 1992, s. 413; Kurtubî, t.y.b, s. 115; Zerrûk, 1982a, s. 40). Maliki âlimlerinde Kurtubî (ö. 671/1273), ayetin tefsirinde meseleyi şöyle açıklar: Mâlik ve Hicaz ehliinden varit olan doğru rivayet, zinanın hükmünün olamamasıdır. Çünkü Allah’ü Teâlâ “Size şunları nikâhlamak haram kılındı: ... Karılarınızın anneleri” (Nisâ, 4/23) buyurdu. Lafız itibarıyla, zinadan olanlar anlaşılmaz. Aynı şekilde, zinada mehir, iddet bekleme, miras, çocuğun babaya nispet ettirilmesi vb. hükümler gerçekleştirilmediğinden caiz nikâh hükmü de verilmez (Bk. Kurtubî, t.y.b, s. 115).

Şâfii âlimlerinden Ebu İshâk Şîrâzî’nin (ö. 476/1083) bu husustaki açıklamaları şöyledir: “Ayşe (r.anh.) validemizden varit oldu ki: Hz. Peygamber’e –ona salat ve selam olsun-bir kadınla zina eden, sonra da onun annesiyle veya onun kızıyla evlenmek isteyen adamdan sorulduğunda, şöyle buyurdular: “Haram, helalı haram kılmaz” (Beyhakî, t.y., s. 168, 170). Yani ancak nikâhla olan haram kılınır. Zina ettiği kadının annesi ve kızıyla nikâhlanmak haram olmaz. Aynı şekilde, ayet ve varit olan habere göre, kadının da zina ettiği erkeğin oğlu veya babasıyla nikâhlanması caizdir. Bu alaka şehvetsiz cimâ’ gibidir. Bir kimse

çocukla livâta² yapsa, bu çocuğun annesi ve (ilerde olacak) kızı, ayet ve habere göre, nikâhı haram olmaz. İmam-ı Şafii: “onunla evlenmesini kerih görüyorum, şayet evlenirse nikâhı fesih (iptal) olmaz” demiştir” (Şîrâzî, t.y., s. 43).

İkinci Görüş: Kişinin zina sonucu doğan kızı, nikâhlanması haram olan kadınlardan içersinde yer alır. Bu Hanefi (İbn Nüceym, t.y., s. 73; Kâsânî, 1982a, s. 257) ve Hanbelilerin (Behûtî, t.y.b, s. 73; Bk. Merdâvî, t.y., s. 117) görüşüdür. İmran b. Husayn (ö. 52/673), Şa’bî (ö.104/722), ‘Atâ’ (ö.114/732), Hasan (ö.110/728), Süfyânü’s-Sevrî (ö.161/778) ve İshâk’dan (ö. 238/853) da bu şekilde rivayet olunmuştur.

Hanefilerin, “zinadan olan kızı, erkeğe nikâhlanması haram olan kadınlardan değildir” görüşünde olan Şafiilere olan bazı itirazları şu şekildedir: “Hakikatte İnsanın kızı, kendi suyundan yaratılan dişiye verilen isimdir. Lakin şer’î olarak, zina sonucu olan kızın babasına nisbeti fuhşun yayılmasına sebebiyet vereceğinden caiz görülmemiştir. Şer’î olarak kızı denmemesi, kendi suyundan yaratılmış olduğundan, hakikatte kendisine nispet ettirilmesine mani değildir” (Kâsânî, 1982a, s. 257).

Şafiilerin görüşlerini temellendirmek için kullandıkları Hz. Ayşe hadisine gelince, Ebu Muhammed Menbecî (ö.686/1287), bu hadisin senesinde yalanla itham edilen Osman b. Abdurrahman³ (Bk. İbn Hacer el-Askalânî, 1996, s. 69; Menbecî, 1983, s. 678) sebebiyle, (Bk. Menbecî, 1983, s. 678) hüccet olamayacağını söylemiştir.

Üçüncü Görüş: Kişinin zina sonucu olan kızı ile nikâhlanması mekruhtur. Bu görüş, Maliki âlimi, Zerrûk’dan (ö. 899/1493) rivayet olunmuştur (Bk. Zerrûk, 1982b, s. 40).

Mesele tafsilatlı bir şekilde incelendikten sonra, delillerinin kuvvetliliği ve nikâh mevzusunda sakınmanın önceliğine binâen, Hanefi ve Hanbeli ulemâsının görüşünün doğruya en yakın olduğu anlaşılıyor.

1.1.3. Anne-babanın veya onlardan birinin fûrûları

Bu Kadınlar: Anne-baba aynı olan kız kardeşleri, anneleri farklı aynı babadan olan kız kardeşleri, babaları farklı, aynı anneden olan kız kardeşleri, bu kimselerin kızları ve oğullarının kızları ve bu şekilde soyun aşağısına uzananların tamamıdır. Kur’ân-ı Kerim’de, kız kardeş manasına gelen -أخت- lafzı, kelime itibarıyla aslı -الأخوة- ve -و- harfi hazfedilerek, -ه- harfi -ت- harfine taklip edilmiştir (Bk. İbn Manzûr, t.y.d, s. 22).

“Kız kardeş” -الأخت- kelimesinin şer’î manası: Aslından (soyundan), anne ve babasına (anne ve baba olarak) ortak olan her dişiye kız kardeş denir” (Bk. İbnü’l-Arabî, t.y., s. 372; Kurtubî

² Erkekler arasında olan eşcinsellik.

³ Osman b. Abdurrahman el-Kâdî, el-Vakkâsî, Ebu Amr, el-Medenî, Maliki olduğu rivayet olunur. Metruk, İbn Maîn yalancı olduğunu, İbn Hayyân, sika ravilere nispet ettirerek uydurma hadis rivayet ettiğini söylediler. Hârûn Reşit hilafetinde ölmüştür.

t.y.b, s. 108). Veya “(Kız kardeş): Rahimde veya kan bağılılığında yakın, yan yana olandır” (Bk. Serahsî, 1414, s. 198).

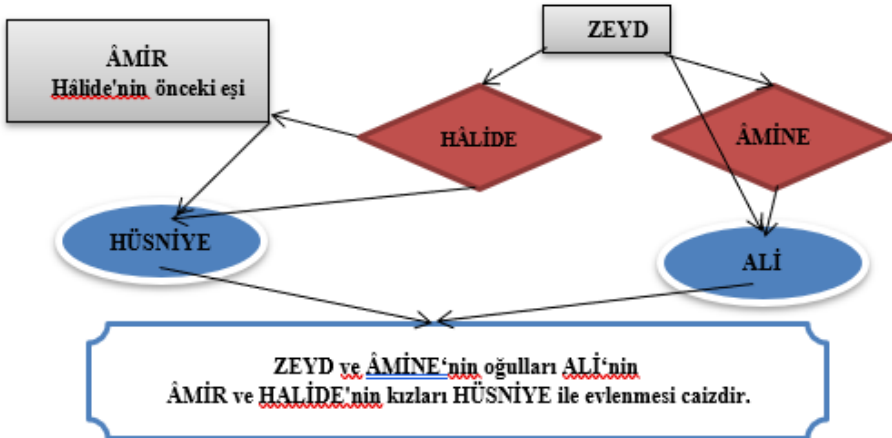
Kız kardeşlik üç yönlüdür: Anne ve baba tarafından (anne ve baba aynı), sadece baba tarafından (anne farklı), sadece anne tarafından (baba farklı). Bütün bu kadınlarla nikâhlanması, erkeğe “Kız kardeşleriniz” (Nisâ, 4/23) ibaresiyle ayet-i kerimede haram kılınmıştır. Aynı şekilde, ayet-i kerime “Erkek ve kız kardeşlerinizin kızları” lafzıyla, erkek kardeşin ve kız kardeşin kızlarının nikâhı da haram kılınmıştır. Ebu Bekr el-Cessâs ayet-i kerimede, “kız ve erkek kardeşin kızları (haram kılındı)” şeklinde ayrıca zikredilmesinin sebebini şöyle açıklıyor: Erkek kardeş ve kız kardeş denildiğinde, bu kelimeler, onların kızlarını içermez. Kızı denildiğinde ise, kızının kızı, oğlunun kızı ve daha aşağısını da içine alır. Aynı şekilde, erkek kardeşin ve kız kardeşin çocuklarının kızları ve aşağısı, erkeğe nikâhlanması haram olan kadınlardır” (Cessâs, 1986b, s. 123).

Evlenilmesi yasak olan kişilerden kardeşlerin anlatıldığı bu başlıkta yer verilmesi gereken önemli bir meselede şudur. Aralarında rahim veya kan bağı yakınlığı olmayan, üvey kız kardeşi konumunda olanla evlenmesi caiz olur mu?

İslam hukukunda bu konu şu şekilde izah edilir:

Kız kardeşinin kızı öz kardeşi değilse, nikâhı haram olamaz. Erkek ve kadın, başka eşten çocukları olduğu halde evleniyorlar. Bu ikisinin de çocukları oluyor. Bu çocukla, diğer iki çocuk arasında hiçbir rahim veya kan bağı bulunmadığından, nikâhları caiz olur. Örneğin Zeyd’in, Âmine ve Halide isimli iki karısı var. Zeyd’in Âmine’den, Ali isimli bir oğlu, Karısı Halide’nin önceki eşi Âmir’den, Hüsniye isminde bir kızı var. Hüsniye’nin kız kardeşi konumundaki öz olmayan babasının diğer karısı olan Âmine’nin oğlu Ali ile evlenmesi caizdir (Cessâs, 1986a, s. 372).

Bunu bir sema ile göstermek, mevzuaya daha açıklık kazandıracaktır:

1.1.4. Dedelerin veya ninelerin doğrudan veya birinci dereceden füruları

Bu kadınlar: kendi halaları, kendi teyzeleri, annesinin teyzeleri, babasının teyzeleri, onların teyzeleri ve daha öncekilerdir.

Ayet-i kerimde varit olan, -عَمَّة- hala, yani, soyunun aslı olan, babanın kız kardeşi, babasının babası olan dedesinin kız kardeşi ve bu şekilde daha yukardakilerin kız kardeşleridir. Bazen de hala, anne tarafından olur, yani, annenin babasının kız kardeşi.

Aynı şekilde, ayet-i kerimde geçen: -خالَة- teyze, yani: kendi annesinin kız kardeşi, annesinin annesi olan ninesinin kız kardeşi ve bu şekilde daha yukardakilerin kız kardeşleridir. Bazen de teyze baba tarafından olur, yani: babanın annesinin kız kardeşi (Bk. İbnü'l-Arabî, t.y., s. 372; Kurtubî, t.y.b, s. 108).

Erkeğin, halaları ve teyzeleri ile nikâhlanması ittifakla haramdır (İbn Hazm, t.y., s. 570; İbn Kudâme, 1986c, s. 514-515; İbnü'l-Arabî, t.y., s. 372; İbnü'l-Hümâm, t.y.b, s. 208; Kâsânî, 1982a, s. 257; Şîrâzî, t.y., s. 42). Haram kılan Ayet ise (Nisâ, 4/23): "...halalarınız, teyzeleriniz.. sizin için nikâhlanması yasak kılındı..." Hala ve teyzenin daha yukarısının da nikâhının haram kılınması, , ulemanın da beyan ettiği gibi, saygıyla yükseliş manasını da ifade eden "halalarınız ve teyzeleriniz" lafzıyladır (Bk. İbnü'l-Arabî, t.y., s. 372).

Halanın, amcanın, teyzenin, dayının kızlarına gelince; bunlarla nikâhlanması caizdir. Çünkü Allah, ayette nikâhı haram olanları sırasıyla zikrettikten sonra, şöyle buyurmuştur: "Bunların dışında kalanlar ise (evlenmek istemeniz) size helal kılındı" (Nisâ, 4/24) Bizzat amcaların, halaların, dayıların ve teyzelerin kızlarını, Ahzab Suresindeki ayette (Ahzap 33/50) lafzıyla zikrederek, ihtilafa yer vermeyecek şekilde hükmü beyan etmiştir. "Ey peygamber! Biz bilhassa sana şunları helâl kıldık: Mehirlerini vermiş olduğun eşlerini, Allah'ın sana ganimet olarak ihsan buyurduklarından sahip olduğun cariyeleleri, amcalarının kızlarından, halalarının kızlarından, dayıların kızlarından, teyzelerinin kızlarından seninle beraber hicret etmiş olanları..." ayetten de anlaşıldığı üzere amca, dayı, hala ve teyze kızları ile evlilik kişiye haram kılınmıştır. Ayet Hz. Peygamber'e hitapla başlamış olsa da, peygamber için sabit olan hüküm, O'na has kılacak bir delil olmadıkça, bütün ümmet için de sabittir (Bk. Kâsânî, 1982a, s. 257).

Netice olarak, mevzumuzun ilk bölümü olan, "Nesep akrabalığı sebebiyle evlenilmesi ebediyen yasak olanlar, Nisâ Suresi'nin yirmi üçüncü ayetinde varit olan yedi sınıf kadınlardır. Bunlar: anne, kız, kız kardeş, hala, teyze, erkek kardeşin kızları, kız kardeşin kızlarıdır. Bu kadınlarla erkeğin nikâhlanması ittifakla haramdır (Bk. Cessâs, 1986b, s. 123; İbn Rüşd, t.y., s. 24; İbnü'l-Hümâm, t.y.b, s. 208; Züheylî, 1985, s. 131).

1.1.1.5. Bahsi Geçen Kadınlarla Nikâhın Haram Olmasının Hikmeti

Hanefi fakihlerinden Kâsânî, bu hikmeti şöyle açıklar: "Bu kadınlarla evlenmek, akrabalık bağlarına zarar verir. Zira genellikle, hiçbir nikâh, eşler arasında vuku bulan laubâli hal,

hareket ve konuşmalardan uzak olamaz. Bu durum da aralarında meydana gelen kabalık ve tatsızlık, akrabalığı kesmeye kadar götürülebilir. Sıla-ı rahmi kesmek (dinimizde) haram kılınmıştır. Bu anlam, bu yedi sınıf kadını içine alır. Akrabalarla alakayı kesmek haram olup, onlarla iletişimde olmak vacip kılınmıştır. Bunun içindir ki; evlat, anne-babaya iyilikle refakat etmek, üzerlerine kanatlarını germek, saygın ve güzel söz söylemekle emredildi. Onlara, öf dahi demek yasak kılındı. Şayet onlarla nikâh caiz olsaydı; kadın eşinin emri altında, ona itaat etmesi gerekeceği için akrabalık bağlarına hürmetsizlik edebilecekti. Bu da akrabalık bağlarının saygınlığa tezat bir davranış olurdu” (Kâsânî, 1982a, s. 257).

“Ayrıca, akrabalarla evlilik, neslin zayıflamasına ve hastalığa sebep olabilir. Akrabadan olmayan, uzak soyla evlenmenin uygun olduğu, tıpta ve dinde de sabittir ki, bu durum neslin kuvvetli olmasını temin eden sebeplerdendir. Varit olan bir eserde: “اغربوا لا تضوموا”⁴ (İbn Hacer el-Askalânî, t.y., s. 309; Reşit Rızâ, t.y., s. 27; Nâblusî, 2005, s. 85). “Yabancılarla evlenin ki çocuklarınız zayıf olmasın,”⁵ (İrâkî, s. 479) denilerek, akraba dışından evlenmeye teşvik edilmiştir” (Züheyfî, 1985, s. 131).

1.2. Evlilikle Oluşan Akrabalık Sebebiyle; Evlenilmesi Ebediyen Yasaklanan Kadınlar

Musâhara kelimesinin aslı, yakınlık, güvey olmak ve kadın tarafından akrabalık manalarına gelmektedir. Kelime itibarıyla, adamın kızının eşi (damadı) ve kız kardeşinin eşi (eniştesi) evlilikle olan bağ olup, sıhr -الصَّيْهُر- diye isimlendirilir (Bk. Fîrûzâbâdî, 1986, s. 549). Burada kast olunan, Evlilikle oluşan akrabalık sebebiyle nikâhlanması haram olan kadınlardır.

Bu akrabalık türü, nikâh akdi ile veya cimâ ile sâbit olur. Mutlak bir şekilde, nikâh akdi ile beraber bu kadınlarla evlenmek erkeğe ebediyen haram kılınmıştır. Aranan şart, nikâhın sahih olmasıdır. Eşler arasında hürmet-i musâherenin sabit olması, fâsit ve bâtil nikâh akdinde farklılık arz ediyor. Bu hususta Hukuk-ı Aile Karanamesinde şöyle denilmektedir: “Takarrub vukû bulsun bulmasın ale’l-ıtlak nikâh-ı bâtil ile henüz takarrub vukû bulmayan nikâh-ı fâsîd asla hüküm ifade etmez. Binâenaleyh beyinlerinde (aralarında) nafaka, mehir, neseb, iddet, hürmet-i musâhere ve tevârüs gibi nikâh-ı sahih ahkâmı sabit olmaz. Nikâh-ı fâsîdde takarrüb vukû bulmuş ise işbu takarrüb üzerine yalnız mehir ve iddet lâzım ve neseb ve hürmet-i musâhere sabit olur. Fakat nafaka ve tevârüs gibi ahkâm sabit olmaz. Ale’l-ıtlak nikâh-ı bâtil ve fâsîdde tarafeynin zevciyyet üzre bakâları memnûdur. Müfârakat

4 Aslı -الصَّيْهُر- ed-dâvî: Bedeni zayıf manasındadır. Burada kast olunan mana: “Uzak olan, yabancılarla evlenin, akrabalarla evlenmeyin.” İmam Gazâlî bunu şöyle açıklıyor: “Şehvet, dokunma ve bakma hisleriyle uyanır, (alışılmışın dışında) yeni değişik olanla duygu daha da kuvvetlenir. Her dâim gördüğü, alışılmış olana gelince, onu idrak etme hususunda duygular zayıflar, şehveti uyandırmaz.”

5 Bu eseri, araştırdığım hadis kaynaklarında bulamadım. Büyük Hadis âlimi İrâkî, İbn Salâh’dan, bu eserin dayandığı bir kaynak bulmadığını naklediyor.

etmedikleri sûrette bi'l-muhâkeme beynleri tefrik olunur” (Bk. Hukuk-i Âile Kararnamesi, md.74.75.76). Bu kadınları, dört bölümde incelemek mümkündür:

- a. Asılların (köklerin) karıları: Babaların eşleri ve daha yukarısı.
- b. Fûruların karıları: Oğulların eşleri ve daha aşağısı
- c. Eşlerin asılları (kökleri): Eşlerin anneleri ve daha yukarısı
- d. Eşlerin çocukları, yani: rebâib, başka eşlerden olan kızları ve daha aşağısı.

Evlilikle oluşan akrabalık sebebiyle bu kadınların nikâhı, erkeğe ebediyen haram kılınmıştır. Bu kadınların kısa bir tanıtımı, konuya açıklık kazandıracaktır.

1.2.1. Asılların karıları, yani: babaların eşleri ve (dedesinin nikâhladığı ve yukarısı)

Asıllar dediğimiz babalar ve onların babaları ve yukarıya uzanan bütün babaların eşleri, zıfâf münasebeti vuku bulsun veya bulmasın, nikâh akdiyle, ebediyen evlenilmesi haram olan kadınlardandır. Haram kılan ayeti kerime ise şudur: “Babalarınızın evlendikleri kadınlarla evlenmeyin, geçmişte olanlar artık geçmiştir; çünkü bu bir fuhuş ve iğrenç bir şeydi, ne kötü yoldu!” (Nisâ, 4/22).

Ayet-i Kerimede varit olan نِكَاحِ- “nikâhladı” dan kastedilen: “Cinsi münasebet bulunsun veya bulunmasın, yapılan nikâh sözleşmesidir. Bu sözleşmeyle, babasının bu karılarıyla evlenmesi ebediyen yasaktır. Baba lafziyle de dedesi ve daha yukarısına uzanan bütün babalar kast olunur” (Bk. Züheylî, 1985, s. 132).

Babasının karısı, uzak olsun veya yakın olsun, mirasçı olsun veya olmasın, soy veya süt akrabalığından olsun, erkeğe nikâhlanması ebediyen haramdır. Aynı şekilde, babasının eşi veya baba tarafından dedesinin eşi, anne tarafından dedesinin eşi, yakın olsun, uzak olsun hepsi aynı hükümdedir. Bu hususta da ulema arasında hiçbir ihtilaf yoktur (Behûtî, t.y.c, s. 288-289; Bk. Cessâs, 1986a, s. 113; İbn Kudâme 1986c, s. 618; İbn Rüşd t.y., s. 25; İbnü'l-Hümâm, t.y.a, s. 260; Kâsânî, 1982a, s. 260; Kurtubî, t.y.b, s. 113). Bera' b. Âzib'in (ö. 72/691) rivayet ettiği şu sahih hadis de en bariz delil olarak zikrediliyor: “Dayım Ebu Bürde b. Niyâr (ö. 41/661), elinde bir sancakla bana uğradı. Ona, Nereye gidiyorsun? Diye sordum. Bana, Resûlullah -ona salat ve selam olsun-, babasının karısı ile evlenen bir adamın boynunu vurmam ve malını almam için beni gönderdi, dedi” (Bk. Ebu Dâvud, 1998b, s. 603-604; Tirmizî, t.y., s. 643).

Dedelerin nikâhladıklarıyla da evlenmesi, ümmetin icmâsiyle haramdır. Hakikat ve mecazın bir lafızda toplanmasında bir mâni görmeyenlere göre, bunun haramlığı da nasla sabittir (Bk. Kâsânî, 1982a, s. 260). Aynı şekilde, babasının cima' ettiği cariyeyle de cima' edemez (İbn Hazm, t.y., s. 525; Mâverdî, 1999, s. 202). Ayetle evlenilmesi haram kılınan: “Sadece babasının karısıdır. Bu karının kızı veya annesi, kendisine nikâhı haram olup, oğluna helaldir. Babası da bu kadının başkasından olan kızıyla veya annesiyle evlenebilir” (Bk. Züheylî, 1985, s. 132).

1.2.1.1. Erkeğe, babanın nikâhlandığı kadınla evlenmesinin ebediyen haram olmasındaki hikmet

Hanefi âlimi Kâsânî, bu hikmeti şöyle açıklıyor: “Babasının eşiyle evlenmesi, sıla-ı rahimi kesmeye yol açar. Zira babası karısını bıraktıktan sonra, pişmanlık duyup, tekrar geri isteyebilir. Oğlu nikâhlayacak olursa, ondan uzaklaşma ve kalplerinde nefret hâsıl olur, birbirlerinden koparır. Bu sıla-ı rahimi kesmenin tefsiridir. Ve sıla-ı rahimi kesmek haramdır. Haram kılınmasının sebebinin sırrı nikâhtır. Bunda zıtlık vardır ve cehaletin getirdiği bu zıtlığı bertaraf etmek için haram kılınmıştır” (Kâsânî, 1982a, s. 260). “Aynı şekilde, babanın nikâhlandığı, anneye benzer. Yani, anne makamındadır. Onunla oğlunun nikâhı, fuhşun en çirkinidir. Bunun içindir ki, babanın karısıyla nikâhlanması: nefret, iğrenç, büyük öfke manalarına gelen “nikâhu’l-makt” olarak isimlendirilmiştir. Allah şöyle buyurur: “Babalarınızın evlendikleri kadınlarla evlenmeyin, geçmişte olanlar artık geçmiştir çünkü bu bir fuhuş ve iğrenç bir şeydi, ne kötü yoldu!” (Nisâ, 4/22) (Bk. Zeydân, 1997, s. 220).

1.2.2. Fûruların karıları, yani: oğulların eşleri ve daha aşağısı

Erkeğe, oğlunun karısı, torununun karısı ve daha aşağısı ile nikâhı ebediyen haramdır. Bu kadının, akrabalarından olması, anne tarafından hısım olması, oğlunun cimâ yapmış olması, boşanmış olması veya ölümlle ayrılmış olmaları hükmü değiştirmez (Cessâs, 1986a, ss. 129-130; Kâsânî, 1982a, s. 260; Serahsî, 1414, s. 201). İbn Kudâme el-Makdisî: “Bir kimseye; nesep veya sût bağlılığından olsun, yakın olsun, uzak olsun, oğlunun karıları, kızının oğullarının karıları, nikâh akdi ile beraber, bu kadınlarla nikâhlanması haramdır. Bu hususta herhangi bir hilaf bilmiyoruz” (Bk. İbn Kudâme, 1986c, s. 518; İbn Rüşd, t.y., s. 25; İbnü’l-Hümâm, t.y.b, s. 208; Serahsî, 1414, s. 200; Şîrâzî, t.y., s. 42) diyerek ulamanın bu husustaki ittifakına işaret etmiştir.

1.2.2.1. Babalara, oğullarının karıları ile nikâhlanmalarının haram olmasının sebebi

“Oğul, karısını boşadıktan sonra, pişman olup tekrar geri almak isteyebilir. Şayet babası onunla evlenecek olursa, oğlunun içinde, babasına karşı, kin, nefret duyguları oluşacak, bu da akrabalık bağlarını kesmeye iletacaktır. Ve sıla-ı rahimi kesmek de dinimizde şiddetle haram kılındı. Bu nikâh haram kılınmalı ki; harama iletmesin” (Kâsânî, 1982a, s. 260).

1.2.3. Eşlerin asılları: Eşlerin anneleri ve daha yukarısı

Eşlerin anneleri, annelerinin anneleri ve daha yukarısı anne tarafından olsun, baba tarafından olsun, nikâh akdi ile beraber –cima tahakkuk etsin, etmesin- nikâhlanması haramdır. Delili şu ayet-i kerimedir: “karılarınızın anneleri size haram kılındı” (Nisâ, 4/23). İbn Kudâme bu kısmı şöyle açıklıyor: “Kim bir kadınla evlenirse, o kadının soyundan veya sût bağıyla, uzaktan veya yakından kim olursa olsun, bu kadının bütün anneleri kendisine nikâh akdiyle, haram olur. Ahmet b. Hanbel’in sözü bu şekildedir. Ulemanın çoğu da bu görüştedir. İbn Mesud, İbn Ömer, Cabir, İmran b. Husayn, tabiin ulemasının pek çoğu,

İmam-ı Malik, İmam-ı Şafii, Hanefiler bu görüşü teyit edenlerdendir. Hz. Ali'den: "Ancak cinsi münasebette bulunursa, (nikâhladığı kadının) annesinin nikâhı, kızının nikâhının haram kılındığı gibi kendisine haram olur" şeklinde rivayet olunmuştur. "Cinsi münasebet olsun olmasın, nikâhladığı kadının annesinin nikâhı kendisine ebediyen haramdır" hükmünün delili: "Karılarınızın anneleri.. size haram kılındı" ayetidir. Yani, "kadınlarınızdan nikâhladığınız" ibaresindeki genel ifadeyle, anneleri de bu hükme girer" (Cessâs, 1986a, s. 128; İbn Abdulber en-Nimerî, 1414, s. 459; İbn Kudâme, 1986c, s. 515; İbn Rüşd, t.y., s. 25; İbnü'l-Hümâm, t.y.b, s. 208; Kal'acî 1981, s. 648; Kâsânî, 1982a, s. 258; Serahsî, 1414, s. 199; Şîrâzî, t.y., s. 42).

Maliki ulemasından İbn Rüşd (ö. 596/1198), meseledeki ihtilaf sebebini şöyle açıklıyor: "...Cinsi münasebet olmadığında, -nikâhladığı karısının annesi kendisine haram olmaz- hükmü: Hz. Ali ve İbn Abbas'dan zayıf isnatla rivayet olunmuştur. İhtilafın temelinde, "Zevcelerinizin valideleri ve kendilerine mukarenette bulunmuş olduğunuz zevcelerinizden yanlarınızda bulunan üvey kızlarınız... size haram kılınmıştır" (Nisâ, 4/23) ayet-i kerimesindeki "bihinne" zamiri, sadece, en yakın isim olan -Rabâib: karısının çocukları- lafzına dönüyor olması veya ondan önce zikredilen "karılarınızın anneleri" lafzının da bu zamirle kastedilen olması meselesi vardır. "Bihinne" zamirinden kastın sadece "rabâib" lafzı olması veya "rabâib ve zevcelerinin anneleri" olması ihtimali ihtilafa sebep olmuştur. Cumhuriyet ulemanın hüccet getirdiği bir delil de şu Hadis-i şerif'tir: "Nebi -ona salat ve selam olsun- Efendimiz: Kim ki, bir kadın nikâhlarsa: mukarenette bulunsun bulunmasın, (zevcelerinin) annelerinin nikâhı helal olmaz" (Beyhakî, t.y., s. 160) diye buyurmuşlardır" (İbn Rüşd, t.y., s. 26).

1.2.4. Zevcelelerin çocukları: Rebâib -ربائب-, başka eşlerden olan kızları ve daha aşağısı

Er-Rabîbe -الربيبة-: Zevcelelerin, başka eşten olan kızıdır. -رَبِيَّةٌ- Arapça da terbiye etti manasındadır. Rabîbe olarak isimlendirilmesi de himayesinde terbiye etmesindedir. Rabîbe terbiye edilen demektir (Bk. İbnü'l-Arabî, t.y., s. 378; Kurtubî, t.y.b, s. 112).

Zevcelelerinin başkalarından olan kızları (rebâib -ربائب-), kızlarının kızları ve daha aşağısı: mukarenette bulunulduğu zaman, ebediyen, kendisine nikâhı haram olur. Cimâ olmayıp, boşama veya vefat sebebiyle eşinden ayrıldığında, rabîbesi -bu eşin kızı, kızının kızı ve daha aşağısı- ile nikâhlanmak haram olmaz. Bu görüşü teyit eden delil: "kendileriyle gerdeğe girdiğiniz kadınlarınızın yanınızda kalan üvey kızlarınız ki, onlarla gerdeğe girmemişseniz size bir engel yoktur (sizin üzerinize -gerdeğe girdiğiniz kadının kızı haram kılınmıştır)" (Nisâ, 4/23) âyet-i kerimesidir. "Ancak gerdeğe girdiği zevcelelerin kızları (rebâib) ile nikâhlanması ebediyen yasaklandı. Bu kızların, nesep veya süt yakınlığından olup olmaması, mirasçı olması vs. hepsi aynı hükümdedir. Annesiyle gerdeğe girdiği takdirde, üvey kızı, yanında olsun olmasın, bütün fakihlere göre nikâhı haram olur" (İbn Kudâme, 1986c, s. 516).

Gerdeğe girmeden eşi vefat ederse, üvey kızının haram olup olmaması hususunda iki rivayet varittir. Zeyd b. Sabit'ten, "Ölüm, iddet bekleme ve mehir hükümlerini vacip kıldığından, üvey kızıyla nikâhlanmasını da haram kılar" şeklinde rivayet olundu. Hz. Ali, İbnü'l-Münzir (ö. 318/930) "Gerdeğe girmeden vefat eden eşinin kızı (rabîbesi) haram olmaz, evlenmesi caizdir" demişlerdir. İmam-ı Malik, Sevrî, Evzâ'î, Şafii, Ahmet b. Hanbel, İshak, Ebu Sevr ve onlara tabi olanlar: "Bir kimse bir kadınla evlenirse ve bu eşi ile gerdeğe girmeden boşanırsa veya bu karısı ölürse, Üvey kızı ile nikâhlanması haram olmaz" görüşündedirler. Çünkü Allah Teâlâ: "kendileriyle gerdeğe girdiğiniz kadınlarınızın yanınızda kalan üvey kızlarınız ki onlarla gerdeğe girmemişseniz size bir engel yoktur" buyurmuştur. Bu kesinlik ifadesini içeren nas terkedilerek, zayıf olan kıyasla amel edilmez (Cessâs, 1986a, s. 128-129; İbn Hazm, t.y., s. 527-528; İbn Kudâme, 1986c, s. 517; İbn Rüşd, t.y., s. 25; İbnü'l-Hümâm, t.y.b, s. 208; Kal'acî, 1981, s. 648; Kâsânî, 1982a, s. 259; Kurtubî, t.y.b, s. 113; Serahsî, 1414, s. 199-200; Şîrâzî, t.y., s. 42).

1.2.4.1. Mesele: Üvey kızın nikâhının yasaklanmasında, yanında olması şartı aranır mı?

Bu hususta iki görüş vardır. *Birinci Görüş:* Üvey kızının yanında olması (beraberinde yaşaması): nikâhının haram kılınmasında şart koşulur. Yanında değilse, nikâhı helaldir. Bu görüş, Ömer b. el-Hattab ve Ali b. Ebi Talib'ten rivayet olunmuştur. Davud ez-Zâhirî'nin (ö. 270/883) görüşü de budur (Bk. İbn Kudâme, 1986c, s. 516). "Yanlarınızda bulunan üvey kızlarınız (sizin üzerinize haram kılınmıştır)" (Nisâ, 4/23) ayetini delil getirmişlerdir. İbrahim b. Meysera'dan (ö. 132/750) rivayet olundu ki: "Hayırla övdüğü, Sevâe'den Abdullah b. Ma'bet denilen bir adam ona şunu haber verdi, babası -veya dedesi-başkasından oğulları olan bir kadın nikâhladıktan sonra genç bir kadın daha nikâhladı. Birinci karısının (başkasından olan) oğullarından biri ona: Sen annemizin üzerine evlendin, yaşlandı diye genç bir kadın alarak ondan vazgeçtin, (annemizi) boşla! Dedi. O da: Yemin ederim ki: kızınla beni nikâhlamadıkça boşamam! (Birinci karısının başkasından olan bu oğlu), kızını ona nikâhladı. Ki; bu ikisi aynı yerde yaşamıyorlardı. (Abdullah b. Ma'bet) anlatmaya devam ederek şöyle dedi: Süfyan b. Abdullah es-Sekafî'ye gelerek: Ömer'e benim için sor, dedi. O da.. beni (Ömer'in) huzuruna girdirdi. Ona durumu anlattım. Bana, bunda beis olmadığını söyledi. (Birini tarif ederek) ona sorup tekrar kendisine (onun cevabını) haber vermeme istedi. Dediği kimseye gittiğim de onun Ali (b. Ebi Talib) olduğunu gördüm. Ona aynı durumu sordum. O da beis olmadığını söyledi. Böylece ikisinin (de kavlini) cem' etmiş oldu" (Abdurrazzâk, 1983, s. 279; Kal'acî, 1981, s. 648). Bu, bazı âlimlerin ve Zahirî mezhebi mensuplarının söyledikleri şaz rivayettir. Maliki müfessirlerinden Kurtubî tefsirinde bu durumu şöyle naklediyor: "Üvey kızı, annesi başka belde de olsun veya münasebette bulduktan sonra ondan ayrılmış olsun, ancak (onunla beraber aynı yerde yaşarsa) nikâhı haram olur." Allah-ü Teâlâ, üvey kızıyla nikâhı, iki şartla haram kıldı: yanında olması ve annesi ile gerdeğe girmiş olması. Bu şartlardan biri eksik olursa, nikâhı haram olmaz. Zira Resulüllah -ona salat ve selam olsun- buyurdular ki, "Üvey kızım yanımda olsaydı, bana nikâhı helal olmazdı, (lakin) o süt yakınlığından olan

kardeşimin kızıdır (nikâhı haram olur).”⁶ (Müslim, 1990 s. 1072) Ali’den caiz olduğu rivayet olundu” (Kurtubî, t.y.b, s. 112).

İkinci Görüş: Rabîbenin (üvey kızının) yanında olma şartı yoktur. Annesi ile gerdeğe girmişse, nikâhı ebediyen haramdır. Fakihlerinin çoğu bu görüştedirler (İbn Kudâme, 1986c, s. 516; İbn Rüşd, t.y., s. 25). İbn Rüşd’ün ifade ettiği gibi, ihtilafın temelinde “yanlarınızda bulunan” (Nisâ, 4/23) lafzını içeren âyeti kerimedir. Bu “yanında olması, beraber yaşaması” sıfatının hükme etkisi var mıdır, yok mudur? Yoktur diyenlere göre, (Üvey kızı) ibaresinden ziyade olarak zikredilmiştir. Açıklama babındadır, yanında olsun olmasın, mutlak surette üvey kızının nikâhı ebediyen haram kılınmıştır, görüşündedirler. “Haram kılınmasında, üvey kızının yanında olması şartı vardır” görüşünde olanlar da meseleyi, “taabbudî-gayri mu’allel” yani, illeti aranmadan kabul edilen hüküm olarak değerlendirdiler (Bk. İbn Rüşd, t.y., s. 25).

Birinci görüşün zayıf olduğunu söyleyen ulemâdan Kurtubî, İbnü’l-Münzir ve Tahâvî’nin (ö. 321/933) şu sözleri nakledilir: “Ali’nin rivayeti sabit (sahih) değildir, zira (senedindeki) İbrahim b. Ubeyd (ö. 224/838): Malik’den, Malik: Evs’den, o da Ali’den rivayet etmiştir. Ve İbrahim b. Ubeyd’in kim olduğu bilinmiyor. İlim ehlinin çoğu, onu reddetmektedir. Onun kabulü hususunda ihtilaf vardır. -Ayrıca-Ebu Ubeyd, görüşü reddederek, “Kızlarınızdan ve kız kardeşelerinizden bana sormayınız” diyerek umumi bir lafız kullanarak, “yanlarında olan” şeklinde bir ilavede bulunmamıştır. Haram kılınmasında, hepsini mutlak zikretmiştir. Tahâvî “yanlarında olan” lafzını ibarelerimde ilave etmeme sebebim, genelde yanlarında olmalarındandır, bundan, “yanlarında değilse nikâhı helaldir” manası çıkmaz” görüşündedir” (Kurtubî, t.y.b, s. 112). Yapılan uzun araştırma ve münakaşalardan sonra, ikinci görüşün daha doğru olduğu anlaşılıyor.

1.2.4.2. Mesele: Karısıyla gerdeğe girmeden olan beraberlikleri; bu karısının başkasından olan kızıyla nikâhlanmasını haram kılar mı? Haram olması için cimâ şartı var mıdır?

Karısı ile cima yapması: karısının başkasından olan kızının nikâhını haram kılar” hükmünde ulemânın ittifakı varttir (İbn Rüşd, t.y., s. 25). Lakin cima olmaksızın, elleme, avret mahalline şehvetli veya şehvetsiz bakma vb. durumlardaki beraberliği üvey kızının nikâhını haram kılar mı? meselesinde ihtilaf ettiler.

İmâm Ebu Hanife, Sevri, el-Evzâ’î (ö. 157/774), el-Leys b. Sa’d ve imâm Şâfiî’nin iki görüşünden biri şudur: “Karısına şehvetle dokunursa, bu karısının annesinin ve başkasından olan kızının nikâhı kendisine haram olur, aynı şekilde, karısına da bu zatın babasının ve başkasından olan oğlunun nikâhı haramdır.”

⁶ Süt yakınlığı, kadının kız kardeşi ve üvey kızın haram kılınması.

İmâm Şâfii'nin diğer görüşü Öpmek, şehvetle dokunmak, akrabalık bağıyla olan nikâhın haram kılınmasında, cimâ makamındadır" şeklindedir. Ömer b. el-Hattab ve İbn Mes'ûd'dan da bu şekilde rivayet olundu (Bk. Kal'acî, 1981, s. 648).

İbn Hazm ve Müzenî "Ancak cima olursa haram olacağı" görüşündedirler. İmâm Şâfii'nin iki kavlden tercih edilen de budur.

1.2.4.3. Bakma Konusunda Yaşanan İhtilaf

Malik, Hz. Ömer b. el-Hattab ve Zührî'den: "Saçı, göğsü veya güzelliklerine lezzet ararak bakarsa anne de kız da ona haram olur" rivayetini nakletmiştir (Bk. Mâlik, 1994, s. 195). Hz. Ömerden Mekhûl kanalıyla nakledilen diğer bir rivayete göre: Ömer b. el-Hattab bir cariyeyi soyup bakmıştır. Daha sonra oğullarından biri, o cariyeyi istediği zaman, Ömer ona "o sana helal değildir" demiştir (Bk. Abdurrazzâk, 1983, s. 280-281; Kal'acî, 1981, s., 647).

Ma'mer'den ise şöyle bir rivayet vardır: Zührî'ye, cariyesini öpen veya ona dokunan bir adam, cariyenin annesiyle cima yapabilir mi diye sordum, bana "hayır, o (cariye) ne (adamın) babasına ne de oğluna helal olmaz" diye cevap vermiştir (Abdurrazzâk, 1983, s. 280).

Hanefilere göre, avret mahalline şehvetle bakmak, oraya şehvetle dokunmayla eşdeğerdir (Bk. İbnü'l-Hümâm, t.y.b, s. 208). Sevri, şehvet kaydını zikretmeden, kasıtlı olarak avret mahalline bakmak veya dokunmanın haram olduğu görüşündedir. Bakmayla haram kılınmanın delili de nikâh yerine geçen duyguların yaşanmasıdır ve hükümler lafızlara değil anlamlara bağlıdır (Bk. İbn Rüşd, t.y., s. 25; Kurtubî, t.y.b, s. 113).

"İhtilafın temeli ayetteki: 'kendileriyle gerdeğe girdiğiniz' lafzının ifade ettiği gerçek mana: cima mı yoksa cima dışı lezzet almak mıdır? Şayet kasıt, cima dışı lezzet almaksa: bakmak dâhil midir? Hanefi ve Hanbeliler, erkeğe haram kılınması için cimanın olması yeterli olduğundan, usûl veya fûrûlarıyla olan haram hükmünü, zina veya fasit evliliğe de vermişlerdir" (Behûtî, t.y.c, s. 292; İbn Rüşd, t.y., s. 25; İbnü'l-Hümâm, t.y.b, s. 208; Züheylî, 1985, ss. 132-133).

1.3. Süt Bağı -الرضاعة- İle Oluşan Akrabalık Sebebiyle; Evlenilmesi Ebediyen Yasaklanan Kadınlar

1.3.1. Süt Bağının Tespiti

Süt bağı-الرضاعة- konusu, fakihlerin çokça ihtilafa düştüğü konulardan birisidir. Bu ihtilafların tafsilatı, çalışmamızın konusu olmamakla birlikte, mevzumuzla açıklık getireceğinden, bazı hususlara ve kavramlara değineceğiz.

Rada kelimesi lügatte, annesini emdi-فهو راضعٌ، ورضاعاً، ورضاعاً، ورضاعاً، ورضاعاً- fiilindedir. Radâ, anne sütünü emme, sütünden içme anlamındadır (Bk. Cevherî, 1979b, s. 1220; Fîrûzâbâdî, 1986, s. 1932; İbn Manzûr, t.y.b, s. 125).

Istilahta ise radâ, bir kadının sütünden almak veya çocuğun midesine sütün gitmesidir. Başka bir ifadeyle, çocuğun, kadının sütünü doğrudan emerek veya başka bir vasıtayla içmesidir (Bk. Şerbînî, t.y., s. 414). Radâ, nikâhın haram kılınması ve mahremiyete dair pek çok hükümleri etkileyen bir durumdur.

1.3.2. Mahrem kılan sütün miktarı

Fakihlerin, mahrem kılan sütün miktarında iki meşhur görüşleri vardır.

Birinci Görüş: Hanefi ve Mâliki mezhebiyle imâm Ahmed b. Hanbel'den nakledilen iki görüşten birisine göre, bebeğin emdiği sütün azı da çoğu da mahremiyet oluşturur. Hz. Ali ve İbn Abbas'tan da bu görüş, Sait b. el-Müseyyib, el-Hasan, Mekhûl, Zührî, Katade, el-Hakem, Hammâd, Evzâ'î, el-Leys ve Süfyânü's-Sevrî yoluyla nakledilmiştir (İbn Kudâme, 1986d, s. 210; İbnü'l-Hümâm, t.y.b, s. 438; Kâsânî, 1982b, s. 5; Mâlik, 1994, s. 288; Mevsîlî, 1395, s. 117; Zeyle'î, 1403, s. 181).

Bu görüşte olanların delili "Sizlere, analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, kardeşlerinizin kızları, kız kardeşlerinizin kızları, sizi emziren sütanneleriniz, sütkardeşleriniz" (Nisâ, 4/23) ayetindeki süt miktarı belirlemeyen genel lafızdır. Bunun anlamı haram hükmünün süt bağı ile kayıtsız olarak ilişkili olmasıdır. Aynı şekilde Hz. Peygamber'den nakledilen "nesepten dolayı haram olan (nikâh), süttten dolayı da haramdır" (Bk. Buhârî, 1997, s. 1107; Müslim, 1990, s. 1068) rivayetinde de emilen sütün miktarının belirlenmesi az veya çok olsun süt sebebiyle mahremiyet oluşacağını gösterir.

İkinci Görüş: Mahrem kılan sütün sınırı beş ve üstü olan emzirme sayısıdır. İmam Şâfiî, İbn Hazm ve imâm Ahmed b. Hanbel'in tercih ettiği bu görüşün dayanağı Hz. Aişe ve İbn Mes'ûd'tan nakledilen rivayettir (İbn Hazm, t.y., s. 521; İbn Kudâme, 1986d, s. 210; Şerbînî, t.y., s. 415). "Kur'an'dan indirilenlerin arasında (bilinen on emzirmenin haram kıldığı hükmü) vardı, sonra (bilinen beş ile) nesih edilmiş ve bu Kur'an'da bu beş hükmü okunuyorken, Resulüllah -ona salat ve selam olsun- vefat etmiştir" (Müslim, 1990, s. 1075). Hz. Aişe'den nakledilen bu rivayet emmenin beş dafa olması gerektiğini göstermektedir. Başka bir delil ise 'Urva b. ez-Zübeyr'in: "Peygamber'den (s.a.s.) rivayet ettiği şu hadistir. Hz. Peygamber Sehle b. Süheyl'e: "onu -yani Selem'i- beş kez emzir, ki; süt ile mahrem olsun" (Bk. Mâlik, 1417, s. 605).

Mahremiyet oluşturacak olan süt miktarı konusunda fakihlerde meşhur olan bu iki görüştür. Konuyla ilgili üç defa on defa ve bir gün bir gece emzirme şeklinde üç farklı görüş daha vardır. Ancak bu görüşler fazla taraftar bulmamıştır.

1.3.3. Süt sebebiyle haram olan kadınlar

Süt bağı ile olan mahremliğin temeli "sizi emziren sütanneleriniz, sütkardeşleriniz size haram kılındı" (Nisâ, 4/23) ayetidir. Hanefi âlimlerinden Kâsânî, süt bağının, ayette zikri geçmeyen akrabalara da şamil olduğunu şöyle açıklar: "Allah Teâlâ, akrabalık sebebiyle

(nikâhlanması) haram olan kadınları tek tek saymıştır, fakat süt bağı sebebiyle (nikâhlanması) haram olan kadınlardan anne ve kız kardeşlerin zikri ile yetinmiştir. Süt bağından haram olan diğer kadınlar, içtihat ve istidlalle anlaşılacaktır” (Bk. Kâsânî, 1982a, s. 261-262). Hanbeli âlimi İbn Kudâme de: “anneler ve kız kardeşler -ayet- metninde geçmektedir. Süt bağının ulaştığı diğer hanımlar ise, genel manada hükme dahildir ve bunda bir ihtilaf bilmemekteyiz” (Bk. İbn Kudâme, 1986c, s. 520) diyerek aynı görüşü teyid eder.

Konuyla ilgili sünnetteki delil ise, Ümmetin annelerinden Ayşe'nin efendimizden şu rivayetidir: “Radâ (emzirmek), doğurmak gibi haram kılar” (Bk. İbn Kudâme, 1986c, s. 520). Efendimiz, Durra b. Ebi Seleme hakkında şöyle buyurmuşlardır: “O rabîbem –başka eşten olan kız- benim yanımda olmasaydı bana -nikahı- haram olmazdı, o, kız kardeşimin sütkızıdır. Beni ve Ebu Seleme'yi Sevbiye emzirmiştir...” (Buhârî, 1997, s. 1107).

Fakihler, süt bağı sebebiyle haram olan kadınları sekiz sınıfa ayırmışlardır (Behûtî, t.y.c, s. 294; Cessâs, 1986b, s. 124; İbn Hazm, t.y., s. 521; İbn Kudâme, 1986c, s. 515-520; İbn Rüşd, t.y., s. 26-30; Kâsânî, 1982a, s. 261-262; Kurtubî, t.y.b, s. 111-112; Şîrâzî, t.y., s. 43; Züheylî, 1985, s. 137-138).

1. Şahsın süt bağıyla olan asılları ve üstleri: Anne ve anneanneler.
2. Şahsın süt bağıyla olan fûruları: Sütkızı ve kızları, oğlunun sütkızı ve kızları.
3. Süt bağıyla olan anne ve babanın fûruları: Sütkız kardeşler, sütkardeşlerin ve sütkız kardeşlerin kızları.
4. Süt bağıyla olan dede ve ninelerin yakın fûruları: Süt halalar, süt teyzeler ve sütannenin eşinin kız kardeşi. Nesepte olduğu gibi süt halakızları ve süt teyzekızları helaldir.
5. Şahsın –eşiyle gerdeğe girsin veya girmesin- karısının sütannesi, anneanesi ve üstleri.
6. Nesepte olduğu gibi süt bağından olan –eşiyle münasebeti olsun veya olmasın- karısının babası, dedesi ve üstleri.
7. Nesepte olduğu gibi –oğlu eşiyle münasebette bulunsun veya bulunmasın- sütoğlunun eşi, kızı ve kızının kızları.
8. Nesepte olduğu gibi şahsın –eğer münasebet olduysa- eşinin sütkızı ve çocuklarının kızları.

1.3.4. Süt sebebiyle haram kılınmanın hikmeti

Süt akrabalarıyla nikâhın haram kılınmasının sebebi, sütün insan vücudunu beslemesidir. Şöyle ki sütannenin sütü, bebeğin etini besler ve kemiğini büyütür. Abdullah b. Mesuddan rivayet edilir ki: “ancak kemiği güçlendiren ve eti besleyen, emzirmeye itibar olunur” (Bk. Ebu Dâvud, 1998a, s. 549). Kemiği güçlendirmesi ve eti beslemesi sebebiyle, süt gıdadır ve emziren kişi bu -emdiği sütün miktarı ile- doğrulanır ve emen bebek emilen kimsenin bir parçası olur (Züheylî, 1985, s. 141).

2. Erkeğe, Evlenmesi Geçici Olarak Yasak Olanlar

Çalışmamızın ikinci ana başlığı, beş bölüm içermektedir. 1. Üç boşama (beynine kübra) ile ayrıldığı kadın, 2. başka bir erkeğin nikâhında olan veya iddet bekleyen kadın, 3. semavi bir dine tabi olmayan –müşrik- kadın, 4. eşinin kız kardeşi ve onun hükmünde olan kadınlar –aynı zamanda ikisiyle nikâh yapılamayan kadınlar- ve 5. dört eşle evli olan bir erkek için beşinci kadın.

Bu alt başlıkların altında erkeğe, geçici olarak nikâhlanması haram kılınan kadınları ele alacağız. Haram kılan sebep ortadan kalktığında nikâh da helal olur.

2.1. Üç talakla (beynune kübr) boşadığı kadın

Üç kez eşini boşayan erkeğe, tekrar bununla olması caiz değildir. Ancak o boşanan kadın başkasıyla evlenerek gerdeğe girerse ve isteğiyle boşanma olursa veya vefat sebebiyle iddetini beklerse, yeni bir nikâhla, ilk eşiyile tekrar evlenmesi caiz olur. Bu hükmün delili ise şu ayettir: “Bundan sonra kadını boşarsa, kadın başka birisiyle evlenmedikçe bir daha kendisine helal olmaz. Eğer ikinci koca da onu boşarsa, Allah’ın yasalarını koruyacaklarını sanırlarsa eski karı kocanın birbirlerine dönmelerine bir engel yoktur. Bunlar, bilen kimseler için Allah’ın açıkladığı yasalardır” (Bakara, 2/230).

Nafi’den şöyle rivayet olunur: “İbn Ömer, üç kez boşanan kadından sorulduğunda (eğer bir veya iki kez boş olmuşsa, - nikahı helaldir- ve Hz. Peygamber (s.a.s.) bana bunu emretmiştir. Fakat üç kez boşamışsa, bu eşine, başkasıyla nikâhlanmadan helal olmaz derdi” (Buhârî, 1997, s. 1141). Hz. Aişe’nin hadisinde olduğu gibi, bu meselede, boşanan kadının ikinci eşiyile cimâ yapması şart koşulmuştur. Hadis şöyledir: “Bir adam eşini boşadıktan sonra başkasıyla evlenip ondan da boşanmıştı. Şöyle ki ikinci eşi cimâ ve münasebette zayıf ve yetersiz olduğundan onunla yapamayıp kısa sürede ayrılmışlardı. Kadın, Resûlullah’a (s.a.s.) gelip ona: Ya Resûlellah! Eşim beni boşadı ve ben başkasıyla evlendim. Fakat gerdekte yetersiz ve zayıftı, bana yaklaşmadı ve bir şey veremedi. İlk eşime dönebilir miyim? Diye sormuştu. Hz. Peygamber (s.a.s.) “(ikinci) eşini tatmadan ve o seni tatmadan – gerdeğe girmeden- birinci eşine helal olamazsın” (Buhârî, 1997, s. 1141; Müslim, 1990, s. 1055-1056).

Nakledilen ayet ve hadis metinlerinden, üç kez boşanan kadının birinci eşine tekrar helal kılınması için şu şartların gerekliliği anlaşılıyor:

1. Kadının başkasıyla nikâhlanması. Ayette geçen, “kadın başka birisiyle evlenmedikçe” (Bakara, 2/230) lafzı bunu ifade eder.
2. Kadının başkasıyla olan nikâhının sahih bir nikâh olması. Zira; ayette “nikâh” lafzı, sahih, muteber bir nikah olmasını gerektirmektedir.
3. Kadının, bu ikinci eşiyile gerdeğe girmiş olması. Bu da, hadis rivayeti ile sabittir.

Muasır İslam Hukuku araştırmacılarından Vehbe Züheylî bu şartlara şunu da eklemiştir: “Hanbeli ve Malikiler dördüncü bir şart koşmuşlardır. “cimanın helal olması”, yani ay hali, nifas, ihram veya farz bir oruç halinde olmamasıdır. Bu durumlar ve benzerlerinde olan cima, Allah katında caiz olmadığı için birinci eşine helal olamaz” (Bk. Züheylî, 1985, s. 144). Züheylî, Hanefi ve Şafii fakihlerinin bunu şart görmediklerini belirtmiştir (Bk. Cessâs, 1986a, s. 390-391; Kurtubî, t.y.a, s. 146-154).

2.2. Başka Bir Erkeğin Nikâhında Olan veya İddet Bekleyen Kadın

Bu bölümde iki ana konu vardır: Evli kadın ve iddet bekleyen kadın. Her ikisini ayrı bir şekilde ele alacağız.

2.2.1. Evli kadın: evli olduğu sürece, eşinin üzerindeki nikah hakkına binâen, müslim veya gayrimüslim başka bir erkekle nikâh akdi yapamaz. Bu yasaktaki temel delil, şu ayettir: “Muhsanâtla (Evli kadınlarla) evlenmeniz de haram kılındı. Maliki bulunduğunuz cariyeler müstesna, bunlar, Allah’ın üzerinize farz kıldığı hükümlerdir” (Nisâ, 4/24). Buradaki “muhsanât” lafzı evli anlamında ve “sizlere, analarınız... haram kılındı” (Nisâ, 4/23) ayetine atfedilmiştir. İbn Rüşd bu kesinliği şu şekilde ifade etmiştir: “Evli kadının yaşağına gelince, bu kadının başka bir erkekle evlenmesinin haram olduğunda -alimler- ittifak etmişlerdir” (İbn Rüşd, t.y., s. 36). Bu meselede, Kâsânî’nin açıklaması da şöyledir: “kocası Müslüman veya kâfir olsun, tek başına esir düşen kadın hariç (nikâhı haramdır). Ayette (muhsanât) lafzı tüm evlileri kapsayacak şekilde geneldir ve bunlardan memlukler (cariyeler) istisna edilmiştir. Bu istisna, müstesnanın cinsinden olup eşleri olmayan esirler anlamındadır” (Kâsânî, 1982a, s. 268).

Evli kadını nikâhlamak, başkasının hakkına tecavüz etme, soyların birbirine karışması, insanlar arasında nefret ve kavga oluşması vb. sebeplerinden haram kılınmıştır.

2.2.2. İddet bekleyen kadın: boşanma veya ölüm sebebiyle, geçmiş bir evlilik sonrasında iddet bekleyen kadın, iddeti bitmeden başkasıyla nikâhlanamaz. Bu hükmün delili: “müddet sona erene kadar nikâh akdine kalkışmayın” (Bakara, 2/235) ve “boşanan kadınlar, kendi kendilerine üç aybaşı hali beklerler” (Bakara, 2/228) ayetleridir (Bk. Züheylî, 1985, s. 147). Kurtubî, bu hükmü şöyle ifade etmiştir: “Allah, iddette (olan kadınla) nikâh akdini şu ayetle haram kılmıştır: “müddeti sona erene kadar nikâh akdine kalkışmayın”. Bu ayette "sona erene kadar" ibaresinden kastın iddet olduğunda ihtilaf yoktur” (Bk. Kurtubî, t.y.a, s. 193).

İddet bekleyen kadınla evliliğin haram olduğu konusunda, Kâsânî’nin ifadesi şu şekildedir: “(-iddet- müddeti sona erene kadar nikâh akdine kalkışmayın) ayeti sebebiyle kocası için iddet bekleyen kadınla nikah olmaz. İddet bekleyen kadınla açık bir şekilde nişan da yapılamaz. Delillere binâen, boşanma, ölüm, şüpheli nikâh akdi sebebiyle beklenen iddet müddetinde, nikâhın sözü bile caiz olmadığına göre; nikâh yapmanın caiz olmadığı daha evladır. İddet (bekleyen kadının) eşi, başka bir manisi yoksa, bu iddet müddetinde karısıyla

tekrar evlenebilir. Çünkü iddet ona verilmiş bir hakır. “Onlar için size iddet saymaya lüzum yoktur” (Ahzâb, 33/49) ayetinde iddet, eşlere izafe ettirilerek, onun hakkı olduğuna işaret etmiştir ve insan, hakkı olduğu şeyden kısıtlanamaz” (Kâsânî, 1982a, s. 268). Şîrâzî, iddet bekleyen kadınla nikahlanmanın yasak oluş sebebinin şöyle açıklamıştır: “iddet, nesep ve soyları korumak için farz kılınmıştır. Zira, bu sürede nikâh caiz olsaydı, soylar karışır ve – nesebin – korunması sağlanamazdı” (Şîrâzî, t.y., s. 45).

İddet bekleyen kadınla nikâhın haram olmasının bir hikmeti de, eski eşinin – maddi ve manevi – eserlerinin ve etkisinin karısı üzerinde taze oluşudur. Aralarındaki bu bağa hürmet ve soyların temiz kalabilmesidir.

2.3. Semavi Bir Dine Tabi Olmayan Kadın

Bu bölümde üç bahis vardır: Müşrik kadın, Mecusi kadın ve Samira ile Sabî'e kadınlar.

2.3.1. Müşrik kadın: Kitabî olmayan veya semavi bir kitaba inanmayan kadındır (İbn Kudâme, 1986c, s. 548; İbnü'l-Hümâm, t.y.b, s. 231; Kâsânî, 1982a, s. 27; Şîrâzî, t.y., s. 44).

Bir Müslüman erkeğin, müşrik veya putperest bir kadınla nikâhlanması caiz değildir. “Allah’a eş koşan kadınlarla onlar imana gelinceye kadar evlenmeyin” (Bakara, 2/221) âyeti bu tür evlilikleri haram kılmıştır.

“Mürtet -dinden dönen- kadın, hangi din üzerine olursa olsun (Müslüman erkek için) nikâhlanması haramdır. Çünkü mürtet (kadının) mensup olduğu bir din olmadığından, onun nikahını teyit eden bir hüküm de yoktur. Bu sebeple de böyle kadınların nikahının (İslam'da) yasaklanması evladır” (Bk. İbn Kudâme, 1986c, s. 548).

“Aynı şekilde ateist veya maddeye inanan –Allah’ın varlığına veya semavi dinlere inanmayan- komünist, varoluşçu, Behâî, Kâdiyâniye vb. gibi dinlere mensup kadınla evlenmek de haramdır.

Müşrik vb. kadınla evlenmenin haram kılınmasının sebepleri arasında, eşler arasındaki uyum ve iç huzurunun sağlanamaması sayılabilir. Çünkü akidenin farklı olması endişe ve ıstırap sebebidir, eşler arasında da nefrete iletir. Evlilik hayatı ancak muhabbet, rahmet ve sevgiyle, sakinlik ile istikrar gayesiyle kurulan ilişki üzerine olur. Ayrıca kadının başka bir dine mensup olması, ihanet, fesat ve kötülüğe iletip emanet, doğruluk ve hayırdan uzak tutabilir. Çünkü başka dine mensup olan kadın, hurafe ve eğitilmemiş huyların tesiri altında kalarak, kendini kötülüklerden uzak tutacak Allah’a, kıyamete, hesaba ve tekrar dirilmeye olan imana sahip değildir” (Dağcı, 2000; Liv, 2019; Züheylî, 1985, s. 151-152).

Kitap ehli kadınla nikâhlanmak icmâ ile caizdir. Bu hususta, İbn Kudâme el-Makdisî'nin açıklaması şöyledir: “Kitap ehli olan hür kadınlarla nikâhın helal olduğu hükmünde ihtilaf yoktur. Bu, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Talha ve başkalarından rivayet edilmiştir. İbnü'l-Münzir de, seleften bunu haram kılan yoktur, Hallâl'de, Hüzeyfe, Talha, Cârûd b. el-Mu'allâ

ve Ezîne el-'Abdî'nin, ehli kitap olan hanımlarla evlendiklerini rivayet etmiş ve diğer ilim ehli bunu olumlu karşılamışlardır" (İbn Kudâme, 1986c, s. 545), demiştir.

Ehli Kitap olan bir hanımla nikahın caiz olduğunun delili: "sizden önce kendilerine kitap verilenlerden iffetli kadınlar -mehirlerini verdiğiniz takdirde- size helâldir" (Mâ'ide, 5/5) âyeti kerimesidir.

Davut (a.s.)'ın Zebû'ru veya Şît (a.s.)'ın Sahifeleri gibi Yahudi ve Hristiyanlık hariç, diğer kitap ehlinde olan kadınları nikâhlamak müslüman erkek için caiz değildir (Şîrâzî, t.y., s. 44).

Müşrik kadınla, kitap ehli olan kadın arasındaki farkı, Kâsânî şu şekilde ifade etmiştir: "Asıl olan, müslümanın kâfir -müslüman olmayan- bir kadınla evlenmemesidir. Çünkü; din ayrılığının oluşturabileceği düşmanlık, nikâhın maksadı olan muhabbet ve sekînete aykırılık arzeder. Kitap ehli olan kadınla evlenmek caiz kılınmıştır; şöyle ki evlilik onu İslam'a çekebilir, gerçeği öğrenmesine sağlayabilir. Müslüman bir erkeğin kitâbî kadınla evlenmesi, onun İslam dinine girmesine bir vesile olabilir; bu işte sebeptendir ki, onu nikâhlamak caiz kılınmıştır" (Kâsânî, 1982a, s. 270).

2.3.2. Mecusi kadın: kitapları olmadıkları için mecusilerle evlenilemez. İbn Kudâme: "Mecus'un bir kitabı yoktur ve onların kurbanları caiz değildir ve kadınlarıyla evlenmek helal olmaz, İmâm Ahmed b. Hanbel'in sözü de bu şekildedir ve Ebu Sevr hariç tüm âlimlerin görüşü böyledir" (Bk. İbn Kudâme, 1986c, s. 547; İbnü'l-Hümâm, t.y.b, s. 230; Kâsânî, 1982a, s. 271; Şîrâzî, t.y., s. 44), diyerek, hükümdeki bariz görüşleri zikretmiştir.

2.3.3. Sâmir⁷ (Şehristânî 1980a, s. 218) **ve Sâbi'e⁸** (Şehristânî 1980b, s. 5) **kadınlar:** Şafii'nin bu konudaki görüşü: Peygamberlere ve kitaplara iman etme konusunda, Yahudi ve Hristiyanlara muvafakat ederlerse onlar gibi olurlar. Onlara muhalefet ederlerse, putperest hükümdedirler (Şîrâzî, t.y., s. 44).

Hanefilerin görüşü ise Kâsânî'nin şu sözleriyle ifade edilmiştir: "Sâbi'îlere gelince, İmâm Ebu Hanife, müslümanın onlarla nikahlanmasını caiz görmektedir. Ebu Yusuf ve Muhammed ise caiz olmadığını söylerler. Şöyle de denilmiştir: bu gerçekte olan bir ihtilaf değildir. Mezheplerinin tam olarak bilinmediğindedir. İmâm Ebu Hanife, onların bir kitaba inandıklarını, Zebû'ru okuduklarını, gezegenlere tapmayı sadece Kâbe'nin yüceltilmesi gibi yüceltiklerini, yahudi ve hristiyanlardan farklılıklarının az olduğunu, bu sebeplerle de onlarla nikâhlanmanın caiz olduğunu söylemiştir.

⁷ Sâmir: Kudüs dağları ve Mısır'ın yapıtı olan Karâyâ'da kalan bir kavimdir. Temizliğe Yahudilerden daha çok dikkat ederler. Mûsa, Hârûn, Nuh oğlu Yuşa'nın peygamberliklerine inanıp sonrası gelen bir peygamber hariç tüm peygamberleri inkâr etmişlerdir.

⁸ Sâbie: lügatte صبياً saptı ve yoldan çıktı demektir. Bu topluluğun haktan ve peygamberlerin yolundan çıktıkları için onlara Sâbi'e ismi verilmiştir. Bunların mezhebi taassup ve ruhaniyete dayanır.

Ebu Yusuf ve Muhammed de onlar gezegenlere kulluk eden bir millettir ve durumları putperestler gibidir. Bu sebepten de onlarla nikâhlanmak haramdır, görüşündedirler (Kâsânî, 1982a, s. 271)”

2.4. Eşinin Kız Kardeşi ve Onun Hükmünde Olan Kadınlar -Aynı Zamanda İkisile Nikâh Yapılamayan Kadınlar-

Erkeğin aynı anda iki kız kardeşi nikâhlanması şu ayetle yasaklanmıştır: “iki kız kardeşi bir arada almak suretiyle evlenmek –geçmişte olanlar hariç- size haram kılındı” (Nisâ, 4/23). “Kur’an’da zikredilen, iki kız kardeşin bir nikahta toplanmasının haram olduğu hükmü: Bu kardeşlik, soy veya süt bağıyla olsun, özgür veya köle olsun, farklı babadan veya farklı anneden olsun, hepsi için geçerlidir. Şayet, iki kız kardeşle aynı akitle evlenirse –akit zamanı veya sonrası öğrense de- bu nikah akti fasit olur. Çünkü, kız kardeşlerin birbirlerine üstünlükleri yoktur. Lakin, -aynı anda değil de- birisinden sonra diğeriyle nikah akti yaparsa: ilk akit sahih olup, iki kardeşi bir araya topladığı için, ikincisi geçersiz sayılır. Allah’a hamd olsun ki bu konuda ihtilaf yoktur” (Cessâs, 1986b, s. 134; İbn Kudâme, 1986c, s. 519; Kâsânî, 1982a, s. 262; Şîrâzî, t.y., s. 43).

Bu hükmün hikmeti hususunda Kâsânî şunu demiştir: “çünkü o ikisini -bir nikahta-toplamak sıla-i rahmi (akrabalık bağlarını) koparır. Şöyle ki, iki kuma arasında olan duygular belirgindir. Bu duygular bağları koparır. Akrabalık bağlarını koparmak da haramdır. Harama ileten -amel de- haramdır” (Kâsânî, 1982a, s. 262).

Sünneti, Ümmü -Habîbe’den- (r.ah) rivayet olunan şu hadis, bu hükmün en bariz delilidir. “Dedim ki: Ya Resulellah! Kız kardeşim Ebu Süfyan’ın kızını nikâhla. (Resülullah): “Bu (durumdan) hoşnut kalır mısın?” deyince ben “Evet, ben senin için tek -hanım- değilim ve bu hayırda kız kardeşimin de bana eşlik etmesini isterim” diye cevap verdim. Peygamber bana: “bu bana helal değildir” cevabını vermiştir. Ben de ona: “Ya Resulellah! Vallahi, sen Durra b. Ebu Seleme’yi nikâhlamak istemenden konuşalım mı?” “Ebu Seleme’nin kızı mı?”, “evet”, “Vallahi benim yanımda olmasaydı, bana nikahı helal olurdu. O benim kardeşimin sütkızıdır. Beni ve Ebu Seleme’yi Sevbiye emzirmiştir. Bundan dolayı, benden kızlarınızı ve kız kardeşlerinizi (nikâhlamamı) istemeyin” (Bk. Buhârî, 1997, s. 1109-10).

Doğum bağı kardeşlik bağından daha güçlü olduğundan; anne ve kızının aynı nikah aktinde toplanmalarının haram olması şüphesiz daha evladır. Metindeki, iki kız kardeş hakkında olup, daha evla olanları da içerir (İbn Kudâme, 1986c, s. 524).

Erkeğin, bir kadınla halasını veya bir kadınla teyzesini aynı vakitte nikâhlanması, Ebu Hüreyre’nin Efendimizden şu rivayetiyle haram kılınmıştır: “Kadın ile halası, kadın ile teyzesi aynı vakitte nikâhlanamaz” (Buhârî, 1997, s. 5110).

“Bu konuda ilim ehli, ayrılığa düşmemiş -haram olduğunda ittifak etmişlerdir-. Sadece, - Râfida ve Hâriciler gibi- bazı bidat ehli bu durumu caiz görmüşlerdir. Hakikatte veya meczada, hala ile teyzenin arasında bir fark yoktur. Onlar, babalarının halaları ve teyzeleri,

annelerinin halaları ve teyzeleri gibidir. Soy veya süt bağı ile de olsa, durum aynıdır, karısının bu akrabalarından biriyle de aynı anda evlenmesi caiz olmaz. Bu nikâh, evlilikte olan rakiplik ve kıskançlık duygularından dolayı akrabalık bağlarını zedeleyebilir...” (Bk. İbn Kudâme, 1986c, ss. 522-524).

2.5. Dört Eşle Evli Olan Bir Erkek İçin Beşinci Kadın

Hür olan dört kadınla evli olan bir erkeğin, beşinci kadınla nikâhlanması yasaktır. Yani, aynı vakitte, beş hanımla nikâhlı olamaz. Bu konuda ki delil: “hoşunuza giden başka kadınlarla iki, üç ve dörde kadar evlenebilirsiniz” (Nisâ, 4/3) âyetidir. Aynı şekilde bu görüş -Râfidî ve onun gibi görüşü ile amel edilmeyenler fırkalar hariç- sünnet ehlinin icmâsiyle sabittir. Köleye gelince, “ilim ehli onun iki kadını nikâhlamasında ittifak edip dört kadını nikâhlamasında ihtilaf etmişlerdir. Sahabeden Hz. Ömer, Hz. Ali, Abdurrahman b. Avf, tabiinden Ata’, el-Hasan el Basri, eş-Şa’bî, Katâde, Sevrî, İmam Şafii, İmâm Ahmed b. Hanbel ve Hanefi fakihler köle ancak iki kadını nikâhlayabilir görüşündedirler.

Kâsım b. Muhammed, Salim b. Abdullah, Tâvûs, Mücahit, Zührî, Rabî’a, Malik, Ebu Sevr ve Davud ez-Zahiri, ayet lafzının umûmilik ifade etmesi ve bu durumun şehvet ve lezzet illetlerini içermesi vb sebeplerle, hür ve köleyi, hükümde aynı görmüşlerdir. Sahabeden böyle duyduklarını ve zamanlarında da buna muhalefet edenin bulunmadığı için icmâ sayıldığını söylemişlerdir (Bk. İbn Kudâme, 1986c, ss. 472-473).

Sonuç

İslâm dininde Allah (c.c.)’ın, hüküm indirmediği hiçbir mesele yoktur ve her hüküm insanın maslahatıdır. Bu hükümler, insanın tabiatına uygun, maddi ve manevi saadetini temin eden, her zaman ve zeminde geçerliliğini koruyan, dengeli, uyumlu ve kusursuz kanunlardır. Evlilikle alakalı kanunlar, toplumun bel kemiği ve devletin çekirdeği mesâbesinde olan âilenin, temel esaslar üzerine bina edilmesini, sağlam, temiz, sağlıklı, kuvvetli, stresten uzak, saygı, sevgi ve güven gibi değerlere sahip olmasını hedefler. Bu hedefin tahakkukunda rol oynayan unsurlardan biri de İslâm Hukukunda, erkeğe bazı hanımlarla evlenmesinin yasak kılınmasıdır.

Fakihler, nikâhı haram olan kadınları iki ana gruba ayırmışlardır. Bunlar, kendileriyle evlenilmesi ebediyen yasak olan kadınlar ve kendileriyle evlenilmesi geçici olarak yasak olan kadınlardır. Birinci grupta nikâhın haram kılınması üç sebebe dayanmaktadır: Akrabalık, hısımlık ve süt bağı. İkinci grup ise beş sınıftır: İlk eşi için geri dönüşü olmayan boşanma ile ayrılan kadın, başka bir erkeğin nikâhında olan veya iddet bekleyen kadın, semavi bir dine tabi olmayan kadın, eşinin kız kardeşi ve onun hükmünde olan kadınlar ve dört eşle evli olan bir erkek için beşinci hanım.

İslam Hukukunda, bu hanımlarla evlenmenin erkeğe yasak kılınmasındaki hikmetlerin başında, akrabalık bağlarının kopmaması, toplumun çekirdeği olan ailenin sağlam değerler üzerine bina edilmesi gelir. Bu yasaklar, kişilerin iç dünyasında rahatlık oluşturacağından,

eşler arasındaki muamelelerde de meyvasını verir. Genellikle stresin yol açtığı aile içi problemlerin azalmasına yardımcı olur. Ayrıca, haramın kapısı olan pek çok fitneler de bu yasaklarla kaldırılmış olur. Mesela: rebibe dediğimiz, eşlerin başkasından olan çocuğu, eşe ebediyen haram kılınarak, aralarında evlat-ebeveyn alakası ve duyguları temin edilmiş, toplumda oluşabilecek fitne engellenmiştir. Kardeşler arasında sevgi ve saygıyı emreden dinimiz, iki kardeşi bir nikah altında toplamayı yasaklayarak bu güzel alakanın dâim olmasını sağlamıştır. Müşrik kadınla evlenmeyi yasaklayan dinimizin, bu yasaktan, nesillerin akidesini korumayı ve iki dünya selameti için insanlığı şirkten uzak tutmayı hedeflediği gerçeği aşikârdır.

Diğer bir hikmet de et ve kemik gelişiminde esas unsur teşkil eden anne sütü çocuğun, annenin karakterlerini kazanmasına sebep olmasıdır. Sütteki maddeler çocuğun genetik yapısına -DNA- tesir eder. Emzirilen çocukların biyolojik ve duygusal olarak birbirlerine benzedikleri bilimsel olarak ispatlanmıştır. İslâm dininin, süt emdiği kadının akrabalarıyla evlenmesini yasaklamış olması neslin felaletine mâni olacak hikmeti içerdiği inkâr edilemeyecek bir gerçektir.

İslâm dininin, evlilikte getirdiği bu yasaklar, selim fitratın kabul edip benimsediği, huzur bulunduğu kararlardır. Sağlıklı, kuvvetli, huzurlu imanlı, dîni ve toplumsal değerlere sahip nesiller, bu yasakların getirdiği kayıtlarla kurulmuş ailelerde yetişir. Bu aileler de ahlaki ve medeni vasıflarla donatılmış gelişmiş bir devleti oluştururlar. Dünya barışı ve selameti de böyle devletlerin varlığıyla mümkün olabilir.

Kaynakça

Abdu'l-Bâkî, Fuat. (1368). *Mu'cemu'l-müfehres li-elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm*. Kahire: Dâru Kütüb'il-Mısıriyye.

Abdurrazzâk, Ebu Bekr b. Hümâm es-San'ânî. (1983). *Musannef (C. 6)*. thk. Habîburrahmân el-A'zamî. Beyrut: el-Mektebû'l-İslâmî.

Âmidî, Seyfuddîn Ebu'l-Hasan Ali b. Ebu Ali. (t.y.). *el-İhkâm fî usûli'l-ahkâm (C. 1)*.

Behûtî, Mansur b. Yunus. (t.y.a). *Ravdu'l-murbi' şerhu Zâdi'l-mustenka' (C. 2)*.

Behûtî, Mansur b. Yunus. (t.y.b). *Ravdu'l- murbi' şerhu Zâdi'l-mustenka' (C. 5)*.

Behûtî, Mansur b. Yunus. (t.y.c). *Ravdu'l- murbi' şerhu Zâdi'l-mustenka' (C. 6)*.

Beyhakî, Ebu Bekr Ahmed b. el-Hüseyn. (t.y.). *es-Sünenül-kübrâ (C. 7)*. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife.

Buhârî, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail. (1997). *Sahîh*. Riyad: Dâru's-Salâm.

Cessâs, Ebu Bekr Ahmed b. Ali er-Râzî. (1986a). *Ahkâmu'l-Kur'ân (C. 1)*. Beyrut: Dâru Kitabi'l-Arabî.

- Cessâs, Ebu Bekr Ahmed b. Ali er-Râzî. (1986b). *Ahkâmu'l-Kur'ân* (C. 2). Beyrut: Dâru Kitabi'l-Arabî.
- Cevherî, İsmail b. Hammâd. (1979a). *Sihâh tâcu'l-lüga ve sihâhu'l-Arabiyye* (C. 1). thk. Ahmed Abdulgafûr Attâr. Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn.
- Cevherî, İsmail b. Hammâd. (1979b). *Sihâh tâcu'l-lüga ve sihâhu'l-Arabiyye* (C. 3). Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn.
- Cevherî, İsmail b. Hammâd. (1979c). *Sihâh tâcu'l-lüga ve sihâhu'l-Arabiyye* (C. 5). Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn.
- Dağcı, Şamil. (2000). İslam aile hukukunda evlenme engelleri-II. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (41):137-94.
- Ebu Dâvud, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî. (1998a). *Sünen* (C. 2). thk. Muhammed Avvâme. Cidde-Beyrut: Dâru'l-Kible-Müesseset Reyyân.
- Ebu Dâvud, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî. (1998b). *Sünen* (C. 4). thk. Muhammed Avvâme. Cidde-Beyrut: Dâru'l-Kible-Müesseset Reyyân.
- Feyyûmî, Ahmed b. Muhammed b. Ali. (1998). *Misbâhu'l-münîr*. Beyrut: Mektebet Lübnan.
- Fîrûzâbâdî, Mecduddîn Muhammed b. Yakup. (1986). *el-Kâmusu'l-muhîr*. Beyrut: Muesseset Risâle.
- Gazâlî, Ebu Hâmid Muhammed b. Muhammed. (1983). *Mustasfâ min ilmi'l-usûl* (C. 1). Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Hattâb, Şemsuddîn Ebu Abdullah Muhammed b. Muhammed b. Abdurrahman et-Tarâblusî el-Magribî. (1992). *Mevâhibu'l-celîl fî şerhi Muhtasari Halîl* (C. 3). Beyrut: Dâru Fikr.
- İbn Abdulber en-Nimerî, Ebu Ömer Yusuf b. Abdullah b. Muhammed el-Endülisî. (1414). *el-İstizkârü'l-câmi' li mezâhib fukahâ il-emsâr* (C. 5). thk. Abdulmu'tî Emîn Kal'acî. Dimeşk-Kâhira: Dâru Kuteybe-Dâru'l-Vâî.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ebu'l Fadl Şihâbuddîn Ahmed b. Ali. (t.y.). *Telhîsu'l-Habîr fî tahrîci ehâdis'ir-râfi' el-kebîr* (C. 3). thk. Seyyid Abdullah Hâşim el-Yemânî.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ebu'l-Fadl Şihâbuddîn Ahmed b. Ali. (1996). thk. İbrahim Zeybek ve Âdil Murşit. *Tehzîbu't-Tehzîb* (C. 3). Beyrut: Muesseset Risâle.
- İbn Hazm, Ebu Muhammed Ali b. Ahmed. (t.y.). *Muhallâ* (C. 9). Beyrut: Dâru Fikr.

- İbn Kudâme, Muvaffakuddîn Ebu Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Kudâme el-Makdisî. (1986a). *Mugnî (C. 1)*. thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Turkî ve Abdulfettâh Muhammed el-Hulv. Kahire: Hacr.
- İbn Kudâme, Muvaffakuddîn Ebu Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Kudâme el-Makdisî. (1986b). *Mugnî (C. 5)*. thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Turkî ve Abdulfettâh Muhammed el-Hulv. Kahire: Hacr.
- İbn Kudâme, Muvaffakuddîn Ebu Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Kudâme el-Makdisî. (1986c). *Mugnî (C. 9)*. thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Turkî ve Abdulfettâh Muhammed el-Hulv. Kahire: Hacr.
- İbn Kudâme, Muvaffakuddîn Ebu Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Kudâme el-Makdisî. (1986d). *Mugnî (C. 11)*. thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Turkî ve Abdulfettâh Muhammed el-Hulv. Kahire: Hacr.
- İbn Manzûr, Ebu'l-Fazl Cemâleddin Muhammed b. Mükrim. (t.y.a). *Lisânü'l-Arab (C. 1)*. Beyrut: Dâru Sâdir.
- İbn Manzûr, Ebu'l-Fazl Cemâleddin Muhammed b. Mükrim. (t.y.b). *Lisânü'l-Arab (C. 8)*. Beyrut: Dâru Sâdir.
- İbn Manzûr, Ebu'l-Fazl Cemâleddin Muhammed b. Mükrim. (t.y.c). *Lisânü'l-Arab (C. 12)*. Beyrut: Dâru Sâdir.
- İbn Manzûr, Ebu'l-Fazl Cemâleddin Muhammed b. Mükrim. (t.y.d). *Lisânü'l-Arab (C. 14)*. Beyrut: Dâru Sâdir.
- İbn Neccâr, Muhammed b. Ahmed b. Abdulaziz el-Futûhî el-Hanbelî. (1993). *Şerhu'l-Kevkebi'l-münîr (Muhtasaru't-Tahrîr) (C. 1)*. thk. Muhammed ez-Züheylî ve Nezih Hammâd. Riyad: Mektebetü Ubeykân.
- İbn Nuceym, Zeynuddîn b. İbrahim b. Muhammed. (t.y.). *el-Bahru'r-râik şerhu Kenzi'd-dakâik (C. 3)*. Beyrut: Dâru'l-Kitabi'l-İslâmî.
- İbn Rüşd, Ebu'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Rüşd el-Kurtubî. (t.y.). *Bidâyetu'l-müctehid ve nihâyetu'l-muktasid (C. 2)*. Beyrut: Dâru Fikr.
- İbnü'l-Arabî, Ebu Bekr Muhammed b. Abdullah. (t.y.). *Ahkâmu'l-Kur'ân (C. 1)*. thk. Ali Muhammed el-Becâvî. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife.
- İbnü'l-Hümâm, Kemâleddin Muhammed b. Abdulvâhid. (t.y.a). *Fethu'l-kadîr (C. 2)*. Beyrut: Dâru Fikr.
- İbnü'l-Hümâm, Kemâleddin Muhammed b. Abdulvâhid. (t.y.b). *Fethu'l-kadîr (C. 3)*. Beyrut: Dâru Fikr.

- İsnevî, Cemaluddîn Abdurrahim b. el-Hasan. (1999). *Nihâyetu's-su'l fi şerhi Minhâci'l-vusûl ilâ ilmi'l-usûl li'l-kâdî Beyzâvî (C. 1)*. thk. Şaban Muhammet İsmail. Beyrut: Dâru İbn Hazm.
- Kal'acî, Muhammed Revvâs. (1981). *Mevsûat Fıkhî Ömer b. el-Hattâb*. Kuveyt: Mektebetü Fâlih.
- Kâsânî, Alâaddîn Ebu Bekr b. Mes'ûd. (1982a). *Bedâiu's-sanâî fî tertîbi's-şerâî' (C. 2)*. Beyrut: Dâru'l-Kitabü'l-Arabî.
- Kâsânî, Alâaddîn Ebu Bekr b. Mes'ûd. (1982b). *Bedâiu's-sanâî fî tertîbi's-şerâî' (C. 4)*. Beyrut: Dâru'l-Kitabü'l-Arabî.
- Kurtubî, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensârî. (t.y.a). *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân (C. 3)*.
- Kurtubî, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensârî. (t.y.b). *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân (C. 5)*.
- Liv, Cemil. (2019). İtikadi problemlerin evlilik akdine etkisi bağlamında bir değerlendirme. *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15(15): 157-83.
- Mâlik, Enes b. Âmir el-Asbahî. (1417). *Muvattâ (C. 2)*. thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. Beyrût: Dâru Garb'ıl-Arabî.
- Mâlik, Enes b. Âmir el-Asbahî, el-Medenî. (1994). *Müdevvene (C. 2)*. Beyrut: Dâru'l-Kutubî'l-İlmiyye.
- Matrîzî, Ebu'l-Feth Nâsiruddîn. (1979). *Mugrib fî tertîbi'l-mu'rib (C. 2)*. thk. Mahmut Fâhûrî - Abdulhamid Muhtar. Halep: Mektebetü Usâme b. Zeyd.
- Mâverdüî, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Bağdadî. (1999). *Hâvî kebîr fî fıkhî mezhebi's-Şâfîi (C. 9)*. thk. Şeyh Ali Muhammed Mu'avvad - Şeyh Adil Ahmed Abdulmevcûd. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye.
- Menbecî, Ebu Muhammed Ali b. Zekeriya. (1983). *Lubâb fî'l-cem'i beyne's-sünne ve'l-kitâb (C. 2)*. thk. Muhammed Fazl Abdulaziz el-Murâd. Cidde: Dâru Şurûk.
- Merdâvî, Alaaddîn Ebu'l-Hasan Ali b. Süleyman. (t.y.). *İnsâf fî ma'rifeti'r-râcih mine'l-hilâf (C. 8)*. Beyrut: Dâr İhyâ el-Fıkr el-Arabî.
- Mevsilî, Abdullah b. Mahmud b. Mevdût. (1395). *el-İhtiyâr li ta'lil-muhtâr (C. 3)*. thk. Mahmud Ebû Dakîka. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife.
- Müslim, b. Haccac. (1990). *Sahîh-i Müslim (C. 2)*. İstanbul: Çağrı.
- Nâblusî, Muhammed Râtib. (2005). *Mevsûatu'l-i'câzi'l-ilmî fî'l-Kur'ân ve's-sünne (C. 1)*. Dimişk: Cârü'l-Mektebî.

- Nevevî, Ebu Zekeriya Muhyiddîn b. Şeref. (2005a). *Minhâcu't-tâlibîn ve umdetü'l-müftîn fi'l-fıkıh (C. 3)*. thk. İvad Kasım Ahmed İvad. Beyrut: Dâru Fikr.
- Nevevî, Ebu Zekeriya Muhyiddîn b. Şeref. (2005b). *Minhâcu't-tâlibîn ve umdetü'l-müftîn fi'l-fıkıh (C. 17)*. thk. İvad Kasım Ahmed İvad. Beyrut: Dâru Fikr.
- Serahsî, Şemsüddîn. (1414). *Mebûsût (C. 4)*. Beyrut: Dâru'l-Kütüb'ül-İlmiyye.
- Şehristânî, Ebu'l-Feth Muhammed b. Abdülkerîm b. Ebu Bekr Ahmed. (1980a). *el-Milel ve'n-nihal (C. 1)*. Beyrut: thk. Muhammed Seyit Keylânî. Dâru'l-Ma'rife.
- Şehristânî, Ebu'l-Feth Muhammed b. Abdülkerîm b. Ebu Bekr Ahmed. (1980b). *el-Milel ve'n-nihal (C. 2)*. Beyrut: thk. Muhammed Seyit Keylânî. Dâru'l-Ma'rife.
- Şerbînî, Muhammed Hatîb. (t.y.). *Mugni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti me'ânî elfâzi'l-minhâc alâ metni minhâci't-tâlibîn li'n-Nevevî (C. 3)*. Beyrut: Dâru Fikr.
- Şîrâzî, Ebu İshak İbrahim b. Ali Fîrûzâbâdî. (t.y.). *Mühezzeb (C. 2)*. Mısır: Şurakâ İsa el-Bâbî el-Halebî.
- Tirmizî, Ebu İsâ Muhammed b. İsâ. (t.y.). *Sünen (C. 3)*. thk. Ahmed Şakir. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâs.
- Zerkeşî, Bedruddîn Muhammed b. Bahadır. (1992). *el-Bahru'l-muhît fî usûli'l-fıkıh (C. 1)*. thk. Ömer Süleyman el-Eşkar. Kuveyt: Dâru's-Safve.
- Zerrûk, Ahmed b. Muhammed el-Birinsî el-Fâsî. (1982a). *Şerhu Zerrûk 'alâ metni'r-risâle (C. 2)*. Beyrut: Dâru Fikr.
- Zerrûk, Ahmed b. Muhammed el-Birinsî el-Fâsî. (1982b). *Şerhu Zerrûk 'alâ metni'r-risâle (C. 6)*. Beyrut: Dâru Fikr.
- Zeydân, Abdülkerîm. (1997). *Mufasssal fî ahkâmi'l-mer'e ve'l-beyti'l-müslim (C. 6)*. Beyrut: Muessesetür'r-Risâle.
- Zeyle'î, Fahrüddîn Osman b. Ali b. Yusuf el-Fîrûzâbâdî eş-Şîrâzî. (1403). *Tebyîn'ül-hakâik şerh'ü Kenz'ük-dekâik (C. 2)*. thk. Muhammed Hasan Hîtû. Dımeşk: Dâru Fikr.
- Züheylî, Vehbe. (1985). *el-Fıkhu'l-islâmî ve edilletühü (C. 7)*. Dımeşk: Dâru Fikr.

TÜRKİYE DİN EĞİTİMİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Turkish Journal of Religious Education Studies

Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları altı ayda bir yayımlanan uluslararası ve hakemli bir dergidir.

Turkish Journal of Religious Education Studies is an international, peer reviewed and biannual journal.

Sayı/Number 9 • Haziran/June 2020 • ISSN 2149-9845 • E-ISSN 2636-7807

İmtiyaz Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü / Owner and Chief Executive Officer

Mehmet BAHÇEKAPILI

Baş Editör / Editor in-Chief

Mustafa USTA

Sayı Editörü / Editor

Recep Emin GÜL

Editörler / Editors

Siebren MIEDEMA (VU University Amsterdam)	Christopher G. ELLISON (The University of Texas at San Antonio)
Cemal TOSUN (Ankara Üniversitesi)	Recai DOĞAN (Ankara Üniversitesi)
Muhittin OKUMUŞLAR (Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi)	Zeki Salih ZENGİN (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Nurullah ALTAŞ (Atatürk Üniversitesi)	Michael NIELSEN (Georgia Southern University)
Ahmet KOÇ (Marmara Üniversitesi)	Friedrich SCHWEITZER (Eberhard Karls Universität Tübingen)
Mehmet BAHÇEKAPILI (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi)	Süleyman AKYÜREK (Erciyes Üniversitesi)
Safnaz ASRİ (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi)	Mohammed DERRADJ (University of Algeria II)
Ednan ASLAN (Universität Wien)	Kenan SEVİNÇ (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Zuhal AĞILKAYA ŞAHİN (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)	Murat Şimşek (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Recep Emin GÜL, Balıkesir Üniversitesi (TURKEY)	

Kitap Değerlendirme Editörleri / Book Review Editors

Hakkı KARAŞAHİN (İzmir Katip Çelebi Üniversitesi)	Mehmet Akif ŞENTÜRK (Brunel University London)
Ahmet GEDİK (İzmir Katip Çelebi Üniversitesi)	Hülya HACİSMAİLOĞLU (İzmir Katip Çelebi Üniversitesi)

Yayın Kurulu / Editorial Board*

Zuhal AĞILKAYA ŞAHİN, İstanbul Medeniyet Üniversitesi (TURKEY)	Ayman AGBARIA, University of Haifa (ISRAEL)
Muhsin AKBAŞ, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)	Süleyman AKYÜREK, Erciyes Üniversitesi (TURKEY)
Ednan ASLAN, Universität Wien (AUSTRIA)	Safnaz ASRİ, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
Nedim BAHÇEKAPILI, Islamitische Universiteit Europa (HOLLAND)	Mehmet BAHÇEKAPILI, Yalova Üniversitesi (TURKEY)
İrfan BAŞKURT, İstanbul Üniversitesi (TURKEY)	Bayraktar BAYRAKLI, Marmara Üniversitesi (TURKEY)
Bezza BİLGİN, Ankara Üniversitesi (TURKEY)	Ahmet Ali ÇANAKCI, Balıkesir Üniversitesi (TURKEY)
Mohammed DERRADJ, University of Algeria II (ALGERIA)	Recai DOĞAN, Ankara Üniversitesi (TURKEY)
Christopher G. ELLISON, The University of Texas at San Antonio (USA)	Ahmet GEDİK, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
Recep Emin GÜL, Balıkesir Üniversitesi (TURKEY)	Hülya HACİSMAİLOĞLU, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)
Ali İNAN, Van Yüzyüçüncü Yıl Üniversitesi (TURKEY)	Recep KAYMAKCAN, Sakarya Üniversitesi (TURKEY)
Ahmet KOÇ, Marmara Üniversitesi (TURKEY)	Mustafa KÖYLÜ, Ondokuz Mayıs Üniversitesi (TURKEY)
Michael NIELSEN, Georgia Southern University (USA)	Muhiddin OKUMUŞLAR, Necmettin Erbakan Üniversitesi (TURKEY)
Siebren MIEDEMA, VU University Amsterdam (HOLLAND)	Friedrich SCHWEITZER, Eberhard Karls University (GERMANY)
Halil İbrahim ŞENAVCU, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)	Bülent UÇAR, Universität Osnabrück (GERMANY)
Mustafa USTA, Marmara Üniversitesi (TURKEY)	Prof. Dr. Edmunt WEBER, Universität Frankfurt am Main (GERMANY)
Samet YAĞCI, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (TURKEY)	

*Soyadına göre alfabetik sırada / In alphabetical order by surname

Kapak Tasarımı / Cover Design

Furkan Selçuk Ertargin

Tasarım / Graphic Design

Mehmet BAHÇEKAPILI

Baskı / Printed By - Baskı Tarihi / Printed Date

Limit Ofset – 27.06.2020

İNDEKSLER

